

T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANASANAT DALI GRAFİK TASARIM
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**RUSYA’da DERGİ İLLÜSTRASYONUNUN TARZI VE ESTETİK
ÖZELLİKLERİ (18. – 20. YÜZYILLAR)**

Hazırlayan:

12300001114 Samra AKHUNDOVA

Danışman

Yrd. Doç. S.Umur TÜRKER.

Yrd. Doç. Korkut ÖZTEKİN.

İzmir, 2014

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “RUSYA’da DERGİ İLLÜSTRASYONUNUN TARZI VE ESTETİK ÖZELLİKLERİ (18. – 20. YÜZYILLAR)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Samra AKHUNDOVA

İmza

T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZ JÜRİ
SINAV TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN		
Adı, Soyadı	:	
Öğrenci No	:	
Anabilim Dalı	:	
Programı	:	
Tez Sınav Tarihi	:/...../201..... Sınav Saati :
Tezin Başlığı:		
Adayın kişisel çalışmasına dayanan tezinidakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek çalışma konusu gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,		
☐ BAŞARILI olduğuna (S) ☐ OY BİRLİĞİ ☐ EKSİK sayılması gerektiğine (I) ile karar verilmiştir. ☐ BAŞARISIZ sayılmasına (F) ☐ OY ÇOKLUĞU		
☐ Jüri toplanamadığı için sınav yapılamamıştır. ☐ Öğrenci sınava gelmemiştir.		
☐ Başarılı (S) ☐ Eksik (I) ☐ Başarısız (F) Üye : İmza :	☐ Başarılı (S) ☐ Eksik (I) ☐ Başarısız (F) Üye : İmza :	☐ Başarılı (S) ☐ Eksik (I) ☐ Başarısız (F) Üye : İmza :

1 Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

2 Bu halde öğrencinin kaydı silinir.

3 Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

4 Bu halde varsa öğrencinin mazeret belgesi Enstitü Yönetim Kurulunda görüşülür. Öğrencinin geçerli mazeretinin olmaması halinde Enstitü Yönetim Kurulu kararıyla ilişigi kesilir. Mazereti geçerli sayıldığında yeni bir sınav tarihi belirlenir.

ÖZET

Yüksek Lisans

RUSYA’da DERGİ İLLÜSTRASYONUNUN TARZI VE ESTETİK ÖZELLİKLERİ (18. – 20. YÜZYILLAR)

Yaşar Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Yüksek Lisans Programı

Sunulan çalışmayla Rus illüstrasyonunun gelişim tarihinin ilk kez çalışılmıştır. Araştırma kapsamı olan 18. yüzyıldan 20. yüzyılın 1980li yıllarına kadar olan dönemde, Rus illüstrasyonunun Rönesans devri başlar ve hızla gelişir. Bu dönem birkaç aşamayı kapsamaktadır: 1. Tasvir - Ton Aşaması (18. yüzyıl); 2. Renkli Aşama (19. yüzyıl). 3. Fotomekanik Aşama (20. yüzyılın başından, 1970li yıllara kadardönemi).

Bu kapsamdaki Yüksek Lisans Tezi’nde, eski dönemlerden 1980li yıllara kadar Rus Dergi illüstrasyonunun çeşitleri de araştırılmış, dönemlere göre illüstrasyonunun karakteristik özellikleri analiz edilmiştir. Farklı dönemlerde dergi tarzlarının gelişiminde rolü olan illüstratörlerin sanatı analiz edilmiş; gösterilen aşamaların hepsinde Rus resim sanatının okulunu kurmuş sanatçıların yaratıcılığı hakkında, illüstrasyonları ile beraber, bilgi verilmiştir.

Araştırmada sanat ve tarihi-sosyolojisi analiz yöntemleri kullanılmıştır. Rus Dergi illüstrasyonunun grafik tasarım etkinliğinin temel bir parçası olarak gelişmesi, toplumun sosyal-kültürel gereksinimleri bağlamında ve tarihi-sanatsal ortamda incelenmiştir. Araştırma sırasında 18-20. yüzyıllarda Rusya dergilerinde sunulan çizimler içerik, sanatsal form ve işlevsel açıdan incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Rus illüstrasyonu, 18. yüzyıl, 19. yüzyıl, 20. Yüzyıl

ABSTRACT

Master's Degree Thesis

**THE STYLISTIC AND AESTHETIC CHARACTERISTICS OF
THE PERIODICAL ILLUSTRATIONS IN RUSSIA
(18th – 20th CENTURIES)**

Yasar University

Institute of Social Sciences

Postgraduate Program in Business Administration

This thesis is the first attempt to lay down the history of Russian illustration within its stages of development. The study period is from the Renaissance of Russian periodical illustrations in 18th Century, until the 20th Century (namely 1980s.) This period is divided into three stages: first, the Depiction – Tone Stage (18th century); second, the Colored Illustrations Stage (19th century); and finally, the third, Photomechanical Stage (from the 20th century onwards until the end of 1970s).

Within this scope, this Master's Degree Thesis explores the types of Russian periodical illustrations, investigates the characteristics of illustrations according to each specific period, analyses the art of the specific illustrators who contributed to the style of these periodicals, and presents detailed information on the creative aspects of the artists who gradually built the Russian school of illustration art in the specified stages of development, along with their illustrations.

This study employs the methodologies of art and sociology of art history. Therefore, in this study, the development of periodical illustrations as the fundamental part of graphic-design activity in Russia is analyzed within context of the socio-cultural requirements of the Russian society and interacting historic-art medium. Within this framework, this thesis explores the illustrations in periodicals of Russia between the 18th century and 20th century according to their content, artistic form and function.

Key Words: Russian illustration, 18th century, 19th century, 20th century

İÇİNDEKİLER
RUSYA’da DERGİ İLLÜSTRASYONUNUN TARZI VE ESTETİK
ÖZELLİKLERİ (18– 20. YÜZYILLAR)

YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
GİRİŞ	1
1. 18. YÜZYILDA RUS DERGİ İLLÜSTRASYONUNUN GÜMÜŞ DÖNEMİ	
1.1. 18. Yüzyıl Başı Rus Dergi İllüstrasyonu: I. Petro Dönemi	6
1.2. 18. Yüzyıl Sonu Rus Dergi İllüstrasyonu: Çariçe 1. Elizaveta Dönemi	12
1.3. 18. Yüzyıl Sonu Rus Dergi İllüstrasyonu: Çariçe II. Yekaterina Dönemi	16
2. 19. YÜZYIL – 20. YÜZYIL BAŞI RUS DERGİ İLLÜSTRASYONU	
2.1. 19. Yüzyılın Başı Rus Dergi İllüstrasyonu: Altın Çağ	22
2.2. Rusya`da <i>Dünya İllüstrasyonu</i> Dergisi	33
2.3. 19. Yüzyıl Ortası Rus Dergi İllüstrasyonu	39
2.4. 19. Yüzyıl Ortası – 20.Yüzyıl Başı Rus Dergi İllüstrasyonu	44
3. 20. YÜZYIL RUS – SOVYET DERGİ İLLÜSTRASYONU	
3.1. 1920-1955 Rus – Sovyet Dergi İllüstrasyonu	50
3.2. 20. Yüzyıl Başı Rus Dergilerinde Toplumsal Foto-Gerçekçilik	67
3.2. 1955-1980 Rus – Sovyet Dergi İllüstrasyonu	70
SONUÇ	75
KAYNAKLAR	80
EKLER	
EK 1: ŞEKİL LİSTESİ	

GİRİŞ

İllüstrasyon (Latince aydınlanma, görsel betimleme anlamına gelen “illustratio” kelimesinden türemiştir) kitap grafik sanatı çeşitlerindedir. “İllüstrasyon” terimi dar ve geniş açıdan yorumlanabilir:

Bu kelime, geniş açıdan bakıldığında metni açıklayan herhangi bir resim anlamına gelir. Bugüne kadar herhangi bir metin konusunu tanımlamakla birlikte, ayrı bir sanat eseri olarak da tanımlanabilecek, çok sayıda resim üretilmiştir. O.Domye`nin, Miguel de Cervantes`in *Don Kişot* eseri için çizdiği tablosu; İ.A.Krıllov`un fabllarına Serov`un yaptığı tablolar örnekler arasında sayılabilir.

Dar açıdan bakıldığında ise illüstrasyon, metinle birlikte yerleştirilmiş haliyle okumanın parçası bir resimdir. Edebi metinler için yapılmış resimler, eserlerle birlikte bir bütün oluşturur. Bu illüstrasyonlar konu bakımından serbest olmayıp, kesinlikle eşlik ettikleri edebi metnin içeriği ile bağdaşır.

Görsel sanatların bir dalı olan illüstrasyonun ortaya çıkış tarihi, çok eski ve ihtilafli bir konudur. İnsanoğlu yazıya geçmeden önce çizmeyi ve boyamayı öğrenmiştir. İnsanlığın yeryüzünde ilk olarak dünyanın dördüncü devrinde ortaya çıktığına ve ilk sanat çalışmalarını buzul çağında, mağaralarda başladığına inanılmaktadır. Mağara duvarlarında ve kayaların üzerinde bulunan boyalı resimler ve çizimler, insanoğlunun binlerce yıl önce düşüncelerini ne şekilde ifade ettiklerini bize gösterir. Mağara duvarları üzerine yapılan bu resimlerin asıl amacı, duvarları süslemek değildir. Bunlar daha çok büyü amaçlı yapılmış çizim ve resimlerdir. Günümüze kadar uzayan ve elimize ulaşan en güzel duvar resmi çalışmaları Avrupa’daki Lascauh ve Altamira mağaralarında bulunmaktadır. Günümüzün uygarlık standartları ile olaya baktığımız zaman, mağara resimlerinin birer illüstrasyon olduğunu söylemek mümkün.

Mağara resimlerinden sonra yazıyı bulan insanoğlu, yazının anlatım gücünün yetersiz kaldığı durumlarda yine resimle görselleştirmeyi tercih etmiştir. İllüstrasyon çalışmalarının ilk örnekleri M.Ö.1900lü yıllarda görülmektedir. *Ramses Mezarı Papirüsü* ve *Mısır Ölüler Kitabı* illüstrasyon tomarları, bilinen en eski el yazması hikâye kitaplarıdır. Bununla birlikte Ortaçağ el yazmaları ve baskı kitaplarının da illüstrasyon çalışmalarının ilk habercisi olduğunu söyleyebiliriz. Karışık ve süslemeli kitaplar, genellikle kilise ve manastırlarda yazılmış dini içerikli kitaplardır. Ayrıca

Ortaçağ kitaplarında bulunan resimler de dini törenleri anlatmak için özel olarak üretilmiştir.

Eski dönemlerde, üçüncü boyutu ikinci boyuta indirgemeye çalışan resimli imajlar, illüstrasyon çalışmalarının en önemli görüş açısını belirtmektedir. Bu çizgisel çalışmalar, uzaya baş kaldırırcasına ustaca ikinci boyutu kullanmaktadır.

Biryayını resimle süslemenin hata olduğu konusunda ısrar edenler de mevcut: Örneğin, bazı erken dönem İtalyan edebi basımcılar, her çeşit illüstrasyonun barbarca olduğunu düşünme eğilimindedirlerdi, klasik yeni basımların birçoğu çizimler olmaksızın yayınlanırdı. Günümüzde ise Van Krimpen, “Bir kitap, kendini sanatçının dekoratif etkisinden kurtarabildiye eğer, o zaman kitaptır” demiştir. Bu çeşit bir tepki, tipografik farkındalık dönemlerinde ortaya çıkmış olup, ne kadar mükemmel olursa olsun, iyi bir tipografinin hiçbir illüstrasyonun yerini alamayacağını ve illüstrasyonun gereğinde ısrarı belirtir.

19. yüzyıldan itibaren teknolojinin ilerlemesi ve toplu üretimin gelişmesiyle birlikte, üretim ve ihracat yapan iş dünyasında etkili ve kaliteli görüntülere ihtiyaç duyulmuştur. Bu da dergi ve gazetelerde yayınlanan illüstrasyonların daha çok ilgi görmesine neden olmuştur. Tarihi kökenleri, el yazması kitapçılıktan tutun, el ilanlarına, baladların, halk masallarının ve almanakların yayımlandığı döneme gitmekle birlikte, gerçek anlamda dergiler Batı’da matbaanın gelişmesinden sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Zamanla kitap ile gazete arasındaki geniş bir alanı dolduran dergilerin, günümüzde biçim ve içerik açısından farklı çeşitleri vardır:

İlk dergiler, bilinen en eski dergi olan ve Hamburg’da yayınlanan *Erbauliche Monats-Unterredungen*’i [Örnek Aylık Düşünceler] (1663-1668) çok geçmeden diğer Avrupa ülkelerinden çıkan benzer yayınlar izledi. Bilim alanındaki gelişmeleri tartışma ve yayma gereğinden doğan bu ilk dergiler, hemen her alana ilişkin yazıları kapsıyordu. Edebiyat dergileri yönünde ilk adımlar, düzenli kitap kataloglarına eklenen eleştiri yazılarıyla atılmıştır. Okurları eğlendirmeye, meraklarını gidermeye ve yararlı öğütler vermeye yönelik hafif dergi türü 1672’de yayımlanan *Mercure Galant*’la başladı ve kısa sürede etkili oldu.

18. yüzyıldaki gelişmeler, yüzyılın başında okur-yazarlığın ve yeni düşüncelere ilginin artmasıyla, dergiler daha oturmuş bir yapı kazandı.

19.yüzyıl ve kitlesele yayınlar 1830’larda daha geniş okuyucu kitlelerine ulaşmak amacıyla çıkarılan ilk ucuz dergilerin eğiticilik işleri, zamanla yerini değişik konularda ilginç bilgi verme ve oyalayıcı konuları işlemeye bıraktı. Bazıları aile,

kadın ve çocuk gibi belirli kesimlere seslenen bu dergilerde resimlere bolca yer verilmeye başladı. Aynı zamanda, kolay okunan hafif edebiyat dergileri de yaygınlaştı. Fiyatların düşmesine paralel olarak artan satışlar, reklamların bu alanda da boy göstermesine yol açtı. Avustralya, Hindistan ve Çin gibi Batı etkisine açılan ülkelerde ilk dergiler 19. yüzyılda çıkmaya başladı.

Aile ağının idealleştiği bu dönemde kadın dergileri başlı başına bir tarz olarak gelişmeye başladı. Giderek ev işleri, mutfak ve moda konularında yararlı bilgilere ağırlık veren bu dergiler moda alanında yol göstericiliği üstlendi. *The Lady* (1865), *Harpers Bazar* (1867-1929'den sonra *Harper's Bazaar*) ve *Vogue* (1892) gibi nitelikli dergiler önemli yayınlar olarak öne çıktı.

17. yüzyılda yayınlanmaya başlayan bilimsel uzmanlık dergileri, 19. yüzyılda yeni araştırma alanlarının açılmasıyla daha yaygın bir tarz durumuna geldi. Aynı zamanda edebiyat ve düşün dergileri çeşitli güncel sorunların tartışıldığı forumlar olarak büyük önem kazandı. Bu arada bilimsel düşünceleri yaymayı amaçlayan *Nature* (1869) ve İngiliz yaşam biçimini alaycı bir yaklaşımla ele alan *Punch* (1841), yayın dünyasında seçkin bir yer kazandı.

20. yüzyıl teknik yenilikler ve artan okuyucu kitlesi nedeniyle yüksek tirajlara ulaşan dergiler, maliyetlerini karşılamak için giderek reklam gelirlerine dayanmaya başladı. Bu arada dergilerin, konuları ve ulaştıkları kitleler açısından belirli malların tanıtılmasına elverişli olanaklar sunması, reklamcılarının bu alana ilgisini daha çok artırdı. Özellikle ABD'deki popüler dergiler, pazarlama sisteminin bir parçası durumuna geldi. Reklam ajanslarının çarpıcı görüntüler sunma çabası, dergilerin sayfa düzenine daha çekici bir biçim vermeye yöneltti. Renkli baskıya geçilmesinde reklamcılarının önemli bir etkisi oldu. Öte yandan reklamcılarının mali baskısı zamanla dergilerin içeriğini ve yayın politikasını etkileyecek bir boyuta ulaştı. 1930'larda bazı ünlü süpermarketler dağıtımını doğrudan yaptıkları dergiler aracılığıyla yapmaya başladı, bazı ticari kuruluşlar yayın dünyasına girdi.

1930lardan sonra genel dergiler giderek gerileme sürecine girdi. Benzer koşullardan etkilenen kadın dergileri, yeni beğenilere uygun olarak ilgi alanını genişletme yoluna girdi. Genç kızlara hitap eden dergi türleri yaygınlaştı. Aynı zamanda gazetelerde hafta sonu ve Pazar ekleriyle bir ölçüde dergicilik alanına girmeye başladı. Özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir siyasi ve toplumsal değişimin yaşandığı Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde dergicilik alanında da canlılık ve gelişme görüldü.

20. yüzyılın toplum yaşamına getirdiği hızlı tempo, gündem hakkında kısa yoldan bilgi edinme gereğine uygun yeni dergi çeşitlerinin doğmasına zemin hazırladı. Bunun ilk örneği Haber dergiciliğine öncülük eden ABD dergisi *Time* (1923) oldu.

ABD’de 20. yüzyılın başlarında çıkan ve başka kaynaklardan alınan yazıların özetlenerek sunulmasına dayanan dergiler içinde *Reader’s Digest* (1922) başat konuma geldi.

Başlıca bir sanayi durumuna ulaşan dergicilik günümüzde çok geniş bir alana yayılmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında uzmanlık alanlarına göre daha da çeşitlenen mesleki, ticari ve teknik dergiler, kendi alanlarındaki en son gelişmeleri aktarır ve hitap ettikleri kesimin çıkarlarını savunur. Sınırlı bir tiraj yakalamakla birlikte, reklamcılara belirli tüketici çevrelere doğrudan ulaşma açısından geniş olanaklar sunar. Konularında uzman yazarların makalelerine yer veren bu dergiler yetkin baskılarıyla da dikkati çeker.

Rus dergi illüstrasyonu, özel ifade dili ve sanatsal araçlarıyla birlikte bir sanat formu olarak kabul edilir. Bu tezdeki araştırmanın temel amacı, ilk kurulduğu günden 20. yüzyılın sonlarına kadar Rusya’da dergi illüstrasyonunun kalkınma manzarasının tasvirini vermektir. Toplanan örnekler ve bilimsel kaynaklara dayanarak çeşitli dönemlerde yaşamış ressamların dergi illüstrasyonunun gelişmesinde rolü belirlenmiş, Avrupa kitap illüstrasyonu ve geleneksel Rus kitap illüstrasyonunun dergi illüstrasyonunun gelişmesine etkisi, 19. yüzyıldaki sürecin aksine gelişimi tespit edilmiş, Sovyet illüstrasyon geleneklerinin dünya resim sanatına getirdiği yenilikler sunulmuştur².

Araştırma sürecinde aşağıdaki sorunların çözümü önem teşkil etti:

1. İncelemeleriyle yapılan 3 farklı dönemlerde illüstrasyonları ile diğer dergilerden farklı ve daha fazla etkiye sahip olan dergilerin belirlenmesi.
2. Bu dergiler bazında Rus illüstrasyonunun gelişiminin izlenmesi.
3. Çeşitli aşamalarda dergi illüstrasyonları arasında ilişki ve onların birbirlerine olan etkisi, mevcut geleneklerin aktarımı durumunun analizi.
4. Dergilerde sunulan makalelerle çizimler arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi.

² Gerçuk Y. Y. (2000). *Kitap Sanatının Ve Grafikasının Tarihi: Üniversite Öğrencileri İçin Ders Kitabı*. Moskova: Aspekt Press, 320.

5. Rus dönemi basınında görsel özelliklerin estetiği ve üslubunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi.
6. 18. - 20. yüzyıllarda Rus kültürü ve sanatının öğrenilmesi için dergi illüstrasyonunun öneminin belirlenmesi.

Araştırmanın bilimsel yeniliği aşağıdakilerden oluşmaktadır:

1. Bu araştırma zamanı ilk kez 18. - 20. yüzyıllarda Rus dergi illüstrasyonunun sistemli analizi yapılmıştır. Bugüne kadar Rus bilim çevrelerinde en çok tartışma doğuran konu, ilk Rusça yayınlanan derginin belirlenmesidir. Bazı araştırmacıların görüşüne göre Rus gazeteciliğinin tarihi *Notlar* dergisinden başlar, ikinci grup araştırmacıların fikrine göre ise bu henüz dergi seviyesinde bir yayın değildir.
2. Araştırma yapılan aşamalarda basılı dergi illüstrasyonları tarz özelliklerine göre analiz edilmiş; 18. yüzyıl için karakteristik olan vinyet, teknik ve bilimsel çizimler, 19. yüzyıl için karakteristik olan portre ve karikatür, 20. yüzyıla özgü afiş, çizimlerin bilimsel illüstrasyonları belirlenmiş ve ayrı ayrı incelenmiştir.
3. Araştırma sırasında 18-20. yüzyıllarda Rusya dergilerinde sunulan çizimler içerik, sanat, form ve işlev açılarından incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

18. YÜZYILDA RUS DERGİ İLLÜSTRASYONUNUN GÜMÜŞ DÖNEMİ

Tarihçiler bu dönemin sanatını çarlıklara göre aşamalara bölünmesinin daha doğru olduğunu düşünmekte. Bunun nedenini de bu dönemdeki iktidarın yenilenmesiyle sanata olan yaklaşımın, sanatın çeşitli alanlarındaki sanatsal tarzların da değişmesine bağlamaktalar.

Bu aşamalar aşağıda belirtilmiştir:

1. 18. yüzyılın başı: Petro döneminin dergi illüstrasyonu sanatı.
2. Yüzyılortaları (1730 - 1750 yılları): Çariçe I. Elizaveta dönemi dergi illüstrasyonu sanatı.
3. 18. yüzyılın sonlarında sanat (1760 - 1799 yılları): Çariçe II. Yekaterina dönemi dergi illüstrasyonu sanatı.

1.1. 18. Yüzyıl Başı Rus Dergi İllüstrasyonu: I. Petro Dönemi

Petro dönemi Rus sanatı tarihinde yeni bir sayfa açtı. Gravürde yeni tarzın oluşturulması, devletin pratik talepleri ile dikte edilmekteydi. 18. yüzyılın başlarından ülkenin hayatında onun önemi büsbütün değişti. Bu sanat türünün öğretici ve idraki imkânlarını iyi anlayan I. Petro illüstratörler karşısına tüm akımları ve içeriği ile onun reformunu belirleyen yeni görevler çıkardı: Çizimler sanatsal karakterlerde Rusya'nın başarılarını yansıtmalı, onun askeri zaferlerini anlatmalı, bayramları ve törenleri sürdürmeli, bilimsel kitapları süslemeliydi. Büyük önem taşıyan yeni konularla beraber tüm tasvir sistemi değişti. Bundan sonra ressam çerçevesinde gördüklerini, insanın elleriyle toprakta yarattıklarını gözlemlemeliydi. Ortaçağın hayal ürünü karakterleri ile birlikte resimde somut tasvir, yaşanan olayın tasvirine dönüştü. 17. yüzyıla özgü karakterle gerçeklik arasındaki boşluk giderildi.

Yeni tarzın oluşumunda Rus gravürünün "Avrupalaşma" süreci etkisi görülmekle beraber, eski Rus geleneği mirasının etkisi de ortadadır. Buna rağmen yeni tarzın, bu yeni tasvir sisteminin oluşumu mücadeleyi, karmaşık bir süreçti. Mücadelenin gidişat yönü önceden belirlenmişse de eski ortaçağ formları hala çok yakın ve işlekti. Eskiye Yeni karmaşası, eski-yeni çatışması, I. Petro gravürüne öncüllerinde olmayan, ardıllarından da farklı, eşsiz bir görünüm kazandırdı.

Gravür, I. Petro'nun hep dikkatini celp ediyordu. Gravürün gelişimi kitap basını, yayın, haritalar, tablolar, bir deyişle, pratik konulara yoğun şekilde bağlıydı³. Ressamlar, gravür yapmak için Moskova Silah Odası'nın telkâri uzmanları arasından seçiliyordu. I. Petro gravür sanatının geliştirilmesi için Hollanda'dan bakır gravür ustaları olan Adrian Shonobeka ve Peter Pikart'ı davet etti. Rus sanatçıları büyük azimle onlardan gravürün sırlarını öğrendi.

Bu dönemde Rusya'da ilk devlet basını oluştu. Şöyle ki Rusya'da ilk gazete I. Petro'nun fermanı ile 1702 yılında "Haberler" adıyla basıldı. Daha önce ise "Haber Mektupları" veya "Kurantı" adlı büyük kağıtlara elle yazılarak dağıtılmaktaydı. 1600 yılına tarihlenen bu el yazması gazetelerde şehir haberleri, sıradışı olaylar vb. yer alıyordu. Rusya'da dergi basını gazetelerin basını ile sıkı sıkıya bağlıydı. "Haberler" I. Petro'nun kontrolü altındaydı ve burada Çar'ın savaşlardaki zaferleri hakkında bilgi verilir, savaşların yürüyüşü açıklanır, saraydaki devlet meseleleri tartışılırdı. Savaş konulu haberlerse I. Petro'nun katıldığı savaş sahneleri illüstrasyonlarıyla süslenmekteydi. İllüstrasyonları çizen ise I. Petro'nun gravür sanatının geliştirilmesi için Hollanda'dan davet ettiği, bakır gravür ustaları Adrian Shonobeka ve Peter Pikart'ın öğrencisi Rus sanatçılarıydı.

1711 yılında Rus Gravür okulunu kurmuş bu ustalar, Moskova'dan Petersburg basımevine tayin edildiler, I. Petro döneminin gravürlerini ürettiler.

Yeni üslubu şekillendirecek bu ustaların Petersburg'a aktarılması büyük önemi haizdir. Eski Rus şehirlerinden uzakta yeni bir şehrin kurulması, I. Petro'nun yeni akımların, özellikle degravür, illüstrasyon ve mimari alanlarda öngördüğü yeniliklerin uygulanması hedefine katkıda bulundu. Bu alanda görsel geleneğin olmayışı, yeni tarzın Petersburg'da daha mantıklı ifade edilmesine de yardımcı oldu.

I. Petro gravürünü 18. yüzyılın başında Rus gravürü Petersburg okuluna ait etmek daha doğrudur. Şunu da belirtmek gerekir ki Petersburg'da gravür, ortaya çıktığı günden itibaren devlet kontrolü altındaydı. Bu da o dönemin Petersburg ve Moskova gravürlerinin karşılaştırılmasına neden oldu. Moskova gravür okulu Petro reformlarına karşı muhalefet pozisyonunda durduğundan, eski Rus biçimlerinin koruyucusu olarak görülmektedir⁴.

³ Alekseyev M. (1999). Petro Dönemi Gravür Tarihi, T. V. İlyina, (Ed.), (1999). *18. Yüzyılın İlk Yarısında Rus Sanatı* 18. yüzyılda Rus sanatı. Yüksekökol öğrencileri için ders kitabı. Moskova, 190.

⁴ Sakoviç A. K. (1987). *16.-17. Yüzyıllarda Rus gravürü: Rus Halk Resimleri*. Moskova.

Petro Dönemi gravürü, Rus illüstrasyon tarihinde olduğu gibi, tüm Avrupa illüstrasyonu karakteristiğinde biriciklik arz eden, oldukça ilginç bir olaydı; 18. yüzyılın başlarında tüm Rus kültürünün, I. Petro'nun yoğun faaliyetinden kaynaklı coşkusunu ifade etmekteydi. Dönemin tüm ilerlemeci özelliğini haizdiyse de diğer Avrupa sanat örnekleri gibi farklı sanat örneklerini kendisinde birleştirmiş ve mimarisi ile birlikte kendi döneminin önde giden sanat örneklerinden birine dönüşmüştü. Özellikle bu dönemin illüstrasyonları 18. yüzyılın başındaki Rusya sanat ruhunu bize aktarır. Dahası, o dönemin tarihi olaylarının gerçek yüzünü gösterirler. Üstelik, Rus grafik sanatı bu dönemde ikon ressamlığının yerine geçmiş, ressamlığa nispeten gelenek halini almış sanat türüne dönüştü.

Yeni gravür okulunun en önde gelenleri Aleksey ve İvan Zubov kardeşlerdi. Babaları Fyodr Zubov, Rusya'nın ünlü ikon ressamıydı, ilk ressamlık becerileri kardeşlere babalarından geçmişti. Demir üzerinde oyma işini ise Shonobek ve Pikarta'nın daveti üzerine onlardan ders alarak öğrenmişlerdi. Zubov kardeşler (özellikle de Aleksey) çok yoğun çalışıyor, farklı karakterde çizimler hazırlıyorlardı: haritalar, savaş sahneleri, gemi çizimleri, kraliyet ailesinin resimleri, düğün törenleri, şehir planları vb. Bu sanatçıların çalışmalarında tasvir ve teknik özelliklerin birleşmesi onların illüstrasyonlarının ayırt edici belirtisi idi. Çizim ve haritalar sanatsal tasvirlerle süslenecek asıl sanat eserine dönüşüyordu. Ayrıca onlar, resmi belgelere ait netliği de korumaktaydılar.

Petersburg gravür tarzı özellikle Aleksey Zubov'un sanatında kendini göstermekteydi. Savaş sahnelerini yansıtan çizimleri ve Petersburg manzaraları ile ün kazanmıştı; Zubov'un Rusya-İsviçre deniz savaşını yansıtan resimleri buna örnek teşkil eder. Bu dönem gravürçülerin temel görevi ülkenin bilimsel ve teknik ihtiyaçlarını (haritaların, çizimlerin yapmak, savaşın gelişimini görselle belirtmek vb.) karşılamaktı. İçerikleri siyasi düşünceleri yansıtıyordu. Çoğu durumda I. Petro'nun illüstrasyon ressamlarını, savaş meydanında görüyoruz, olayların canlı tanıklarına dönüşüyorlardı bu ressamlar. İllüstrasyonların kısa zamanda hazırlanması gereği, onların tekniğini de etkiliyordu: Aleksey Zubov bu amaçla *ofort* yöntemini kullanıyordu. A.Zubov'u çağdaş Avrupa illüstrasyon ressamlarından ayıran temel özelliği, tasvirlerinin yaşam dolu oluşuydu.

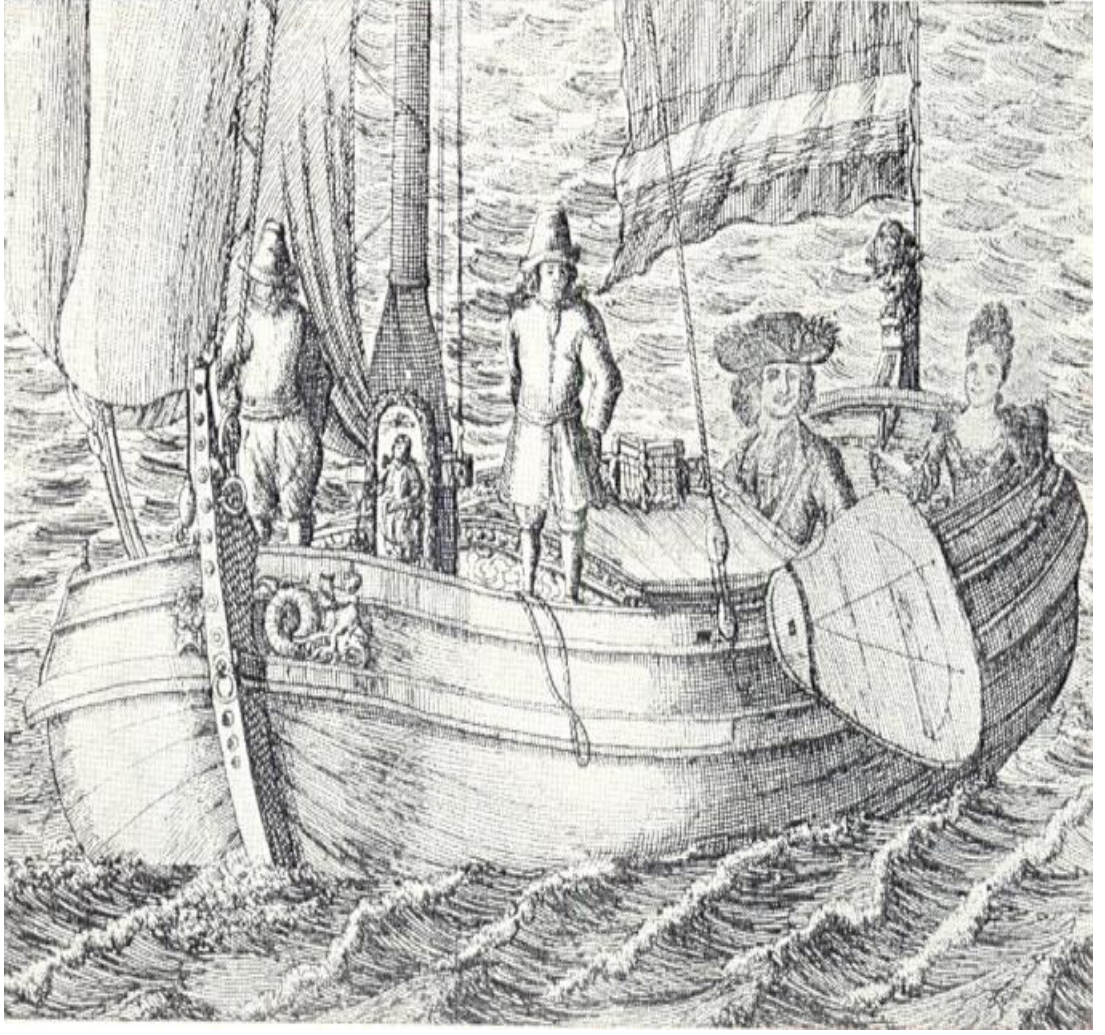

Resim 1-2: Aleksey Zubov, "Rusya-İsviçre Deniz Savaşı."

Resim 3: A.Zubov, "Petersburg Panoraması," 1716.

A.Zubov'u döneminin diğer sanatçılarından farklı kılan başlıca özelliklerinden biri de onun eski Rus geleneklerini unutmaması ve yaratıcılığının bir kolunun bununla ilgili olmasıydı. Aleksey Zubov'un yaşattığı bu özellikler "Petersburg Panoraması" illüstrasyonlarında daha net görünüyor. Tasvir 8 sayfadan oluşmaktaydı, eser imparator Büyük Petro'nun emriyle hazırlanmıştı.

Resim 4: A.Zubov."Petersburg Panoraması"

A.Zubov yaşadığı dönemin gerçek olaylarını yansıtarak, Rus gravürüne geniş ve bol mekân ve hareket getirmişti.

1727 yılında, I Petro'nun vefatından sonra Petersburg Matbaası kapandı ve tüm baskı ve illüstrasyon "Şehir Departmanı" bünyesinde Bilimler Akademisi'nde toplandı, buraya yurtdışından ustalar davet edildi. Bir süre sonra Petro döneminin gravürücü ve illüstratörlerinin yanı sıra Zubov kardeşlerde işsiz kaldı. Rastgele iş yaparak Petersburg'u terk ettiler, dini tasvirleri yansıtan gravür ve çizimler hazırlamakla geçindiler. Onların sanatıyla gelenekler de büyüdü. Bu dönemin pek başarılı olmayan 7 illüstrasyondan oluşan "Solovetski Manastırının Görüntüsü"nü (1744) örnek olarak gösterebiliriz. 1730 yılında gravür sanatında hiç Rus sanatçı kalmadı. Illüstrasyonların sayısı azalarak, konuları da basitleşti.

1728 yılında ise Rusya'da *Notlar* adlı ilk dergi basıldı. M.V. Lomonosov bu dergi yayınlandığı günden itibaren hem gazeteci hem de illüstratör olarak çalışmaya başladı. İlk Rus *Notlar* dergisi "Petersburg Haberleri" gazetesinin eki olarak yayınlandı ve burada gazetede olan bilimsel yazıları açıklamak için makaleler basılmaya başlandı. 1750 yılından itibaren Rusya Bilimler Akademisi, *Yorumlar* adlı dergisini yayınlamaya başladı. 18. yüzyılın başlarında yayınlanan tüm dergilerin ömrü çok kısaydı⁵.

1.2. 18. Yüzyıl Sonu Dergi İllüstrasyonu: Çariçe 1. Elizaveta Dönemi

Petersburg gravür sanatı yalnız 18. yüzyılın ikinci yarısından I. Petro'nun kızı Elizaveta'nın iktidara gelmesinden sonra canlandı. Tabii ki I. Petro döneminin gravür ve illüstrasyonlarının yüksek coşkusu henüz söz konusu değildi. Bu dönem illüstrasyonlarının başlıca özelliği dekoratif ihtişam ve güzelliğe yönelikti. Bununla birlikte 18. yüzyılın başlarında olduğu gibi Hollanda sanatına olan ilgi, yavaş yavaş yerini İtalyan Barok tarzına ve Fransız klasisizmine bıraktı.

Goya bölümünün Bilimler Akademisi'nde yeni Rus Gravür Okulu kurulur. 1745 yılında İvan Alekseyeviç Sokolov bu okulu ve ressamlık Kurumunu yönetmeye başladı. Böylece, hem gravür hem de resim Kurumu arasında sağlam bir bağ kurulmuş oldu.

Sokolov becerilerini daha çok portre tarzında gösterdi. Portreleri *ofort* hazırlığı yapmadan çiziyordu ve portrelerin başlıca özelliği parlaklığında, gümüş gri çizgilerin bolluğunda, eşyaların fiziksel mahiyetinin titizlikle iletim yeteneğindeydi (kumaşın parlaklığı, cüppelerin yakalarındaki ipek, saçların yumuşaklığı, metal parçaların soğuk parlaklığının yansıtılması gibi.) Sokolov'un portrelerinde yüksek duygusallık, netlik sezilir. Bu özellikler Petersburg tasvirlerinde de görülmektedir.

⁵ Kiselev A. P. (1990). *Rus Gazetelerinin Tasarımının Tarihi (1702-1917)*. Moskova, 65.

Resim 5: Elizabeth Petrovna'nın portresi, 1746.

Resim 6: E. I. Biron'un portresi, 1740.

1753 yılında İ. Sokolov'un yönetimiyle Petersburg'un 12 caddesinin illüstrasyonu şehir planına ek olarak hazırlandı. *Dergi Albüm* büyük başarı kazandı. 19. yüzyılın sonlarına kadar İngiltere, Fransa ve Almanya'da tekrar tekrar basıldı. Otuz yıl sonra Petersburg yine de illüstratörlerin ilgisini çekiyordu. Ancak illüstratörlerin belli bir vazifesi vardı: belgesel doğruluk ve gerçeklik.

Dergi Albüm'ün güzel ve etkili sayfalarından birinde "Neva nehrinden yukarıya doğru, Amirallik ve Bilimler Akademisi'nin doğusu yönünde cadde" notlu bir resim konur. Şunu da belirtmeliyiz ki Zubov gravürlerine ait genel görünüm, arazinin genişliği gibi özellikler burada tam olarak gözler önündeydi. Fakat bununla birlikte burada şehrin önceki dönemlere nispete daha çok yeni biçimde algılanışı net görünür. Şehrin görünümü daha da bir gerçekçi şekil almaktadır. Sema ve bulutların tanıtımı sembolik bir tarz kazanmıştır. Zubov illüstrasyonları çizgiseldir; fakat bu albümdeki illüstrasyonlar daha sıkışık gammalarla (siyahtan beyaza değil de, koyu griden açık griye doğru) ifade edilmektedir. Bununla renkli hava ortamını oluşturularak, illüstrasyonun duygusal başlangıcının temelini kurulmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte, ortamın tasvirinde görsellikten uzaklaşmakla gravürün dekoratif ifadesinde çok şeyin kaybolduğunu ve daha net görünen Petro döneminden

farklı olarak ortaçağın bakış açılarının görünen kavramların aktarımında sanatçının rolünün pasifleştirildiğini de belirtmek gerek.

A. Zubov gravürünün ayrı ayrı parçalar açısından çok güzel görünmesi, *Dergi Albüm*'ün illüstrasyonlarının dekoratif kompozisyonuna bağlıdır. Buradaki detaylar mekanik nitelik taşır.

İlk Rus dergileri olarak, 1728 yılından itibaren *Aylık Tarihi*, *Geneoloji ve Coğrafi Kayıtlı Bilgi* ve 1729 yılında ise *Bilimler Akademisi Açıklamalarının Kısa Betimlenmesi* dergileri yayınlanmaya başladı. İlk dergilerin tasarımı çok daha ciddiye, süsüzdü; dergi düzeninde yazıya daha çok önem verilmekteydi. *Bilimler Akademisi Açıklamalarının Kısa Betimlenmesi*, belli coğrafi bilgiler içermesine karşın, 1755 yılından yayına başlayan *İşçilerin Menfaati ve Eğlencesi İçin Aylık Bilgiler* dergisinin çıkışına dek dergilerde illüstrasyonlar basılmaya başlamadı.

Yapılan araştırmalar, Rusya kitap illüstrasyonundan farklı olarak, milli biçimin oluşmasına kadar, Avrupa örneklerine dayanan dergi illüstrasyonunun Rusya'da kendine özgü gelişim yollarının mevcut olduğunu göstermekte. Örneğin; N. İ. Novikov'un dergi illüstrasyonunda Fransız dergilerinin etkisi, ailelere yönelik dergilerde İngiliz dergilerinin etkisi; çok popüler olan *Niva* dergisinde ise Alman dergilerinin etkisi belli oluyor.

Resim 7: Ressam dergisi

18. yüzyılın ortalarında ilk özel derginin baskısı uygulanmaya başlar. Böylesi dergilerden biri, A.P.Sumarokov'un editörlüğü ile yayımlanan, *Çalışkan Arı* (1759) dergisiydi.

Resim 8: "Çalışkan arı" (1759) dergisi

Dergi ayda 1200 adet satıyordu ve tümüyle edebi tarzda olduğu için illüstrasyonlar açısından zengindi. 1759 yılında, iktidar eleştirileri yüzünden dergi kapandı.

1750 yılından başlayarak, Rus gravürünün ve en önemlisi dergi illüstrasyonunun gelişimi, tamamen Sanat Akademisi'ne bağlıydı. Sanatsal gravürün ve illüstrasyonun merkezi ise yeni Akademik sınıftı. Bilimsel yayınlar ise gravür bölümüne dâhildi. Gravür bölümü mağazalar şebekesini andırıyordu. Bir gravür aynı anda birden fazla atölyede hazırlanmaktaydı. Gravürler daha çok devlet siparişi ile hazırlanıyordu. Ayrıca, Gravür bölümü bir okulu anımsatıyordu, burada öğrenciler gravür ve illüstrasyon tekniği öğreniyorlardı.

Sanat Akademisi, gravür sanatı eğitiminin temelini oluşturdu. Buna rağmen 18. yüzyılın sonlarında gravür ve illüstrasyon sanatının etkisinin azaldığını, gravür sanatının tekniğinin çok yükseldiğini görüyoruz. 18. yüzyılın sonlarında Rus illüstrasyonunda düzey artışına ve portre illüstrasyonunun yükselmesine tanık oluyoruz. Yeni estetik standartların yanı sıra illüstrasyonun tarzı da değişmekte; aynı şey mimari, resim ve edebiyatta da görülmekteydi. Gravür ve illüstrasyonların öneminin artması ile gravür ustalarının, illüstrasyon sanatçılarının kültürel seviyesi

ile birlikte özgürlükleri de artmaktaydı. Bu duruma Rus dergi gravürü illüstratörü Evgraf Petroviç Çemesov'un yaşamı ve sanatı örnek olabilir: 1759 yılında Semyonov Polk'tan (Harp Okulu) Güzel Sanatlar Akademisi'ne geçen Çemesov, çok kısa sürede baskı ve illüstrasyon sanatını öğrendi. Üç yıl sonra Kraliçe Elizaveta'nın portresini çizdiği için akademisyen unvanına sahip oldu; aynı yıl (1762) Akademi gravür sınıfı direktörü olarak görev aldı. Bu görevi daha önce Alman gravürçüsü G. Schmidt yürütüyordu. Akademiyi yönetirken, bir yandan bu dönemde yayınlanan dergiler için de resimler çiziyordu. Maalesef genç yaşta, daha 28 yaşına gelmeden, verem hastalığı yüzünden hayatını kaybetti. Yaşamı boyunca toplam 14 gravür yaptı⁶.

Resim 9: Çariçe Elizaveta'nın portresi, ofort tekniği, 1761.

1.3. 18. Yüzyıl Sonu Rus Dergi İllüstrasyonu: Çariçe II. Yekaterina Dönemi

18. yüzyıl gazeteciliğinin kozlarından biri, moda dergilerinin basımı oldu. 1779 yılında Rusya'da bir kadın dergisi yayınlanmaya başladı: *Kadın Tuvaleti Kitaplığı* adını taşıyan bu derginin editörü, Nikolai Novikov'du. Renkli resimlerle dolu Avrupa dergilerinden farklı olarak, Rus dergileri öykü ve hikâyeler arasında şiirler, yabancı yazarların eserlerinden alıntılar ve fıkralar da içeriyordu. Dergiye Paris veya

⁶ Pavlov I. N. (1963). *Rus Oymacısının Hayatı*. Moskova, 24.

Londra yayınlarından moda resimleri de ekleniyordu. Resimlerin altında Rus kültürüne özgü, komik yazılar da konurdu: "Şegoliha gezide" ("şegoliha" güncel deyimle moda ikonu anlamında kullanılmıştır), "Zafer külâhı", "Güzelliğin açılması" vs. Bu yazıların amacı, Fransız moda dergilerinden alınan Fransız modası üzerine eleştiriler yapmaktı.

Rusya'da yayınlanan moda dergilerinden biri de *Yeni İngiliz, Fransız ve Alman Modaları*'ydı. Moskova'da yayımlanan dergi 1791 yılından itibaren ayda bir kere basılmaktaydı ve editörü V. İ. Okorokov'du. Dergi küçük boyutlu, sıra dışı bir tasarımı yoktu; kaba, gri renkli sayfaları vardı. Çizimler bakır üzerine dövme ve el boyası yöntemi ile basılmaktaydı. İçerikle adı uyumluydu, Londra, Paris ve Berlin'den yeni haberler ve şiirler içermekteydi.

Resim 10: Yeni İngiliz, Fransızve Alman Modaları dergisi (1791)

Bütün bunlara rağmen dergiler Rus moda illüstrasyonunun ilk örnekleri olarak görülmekte. Diğerleri gibi, bu dergi de bir yıl sonra kapandı.

Resim 11: 1779 yılında Rusya’da moda, Kadın Tuvaleti Kitaplığı dergisi.

18. yüzyıl dergi illüstrasyonundan bahsederken, hiciv dergilerindeki karikatürleri de unutmamak gerekir. Bu karikatürler “lubok” adını taşırdı. Rusya’da hiciv dergilerinin

için girişim, Rus imparatoriçesi II. Yekaterina'dan geldi. İngiliz gazeteciliğinin başarılarını Rusya'da uygulamak ve toplumun devlet hakkında görüşlerini öğrenme merakı imparatoriçeyi buna sevk etti.

II. Yekaterina'nın hiciv dergisi olarak bilinen *Her Şey*'in ardından, peşi sıra dergiler yayımlanmaya başlandı: M. D. Çulkov'un haftalık *Hem O Hem De Bu* dergisi, V. G. Ruba'nın *Ne O Ne De Bu*, V. Tuzov'un *Hayırlı Güzelle Birlikte*, L. Siçkaryov'un *Haşıl* adlı dergisi gibi. Bundan sonra N. İ. Novikov'un *Truten* ve *Sanatçı*, D. İ. Fonvizin'in *Dürüst İnsanların Arkadaş*", İ. A. Krılov'un *İzleyici* ve *Ruhların Postası* ve başka dergiler basıldı⁷. Ahşap oyma, uzun süre dergilerde eşsiz bir yer aldı. Yayınevi personeli bir hafta boyunca (genelde Pazar günleri için,) yeni dergi sayısı çizimlerini yazdırmak üzere, durmadan pano keserdi. Oymacının çalışmaya başlaması için, onun karşısında önceden hazırlanmış standart biçimli bir resim örneğinin olması şarttı. Bu ressamın daha hızlı çalışmak zorunda olması anlamına geliyordu.

Resim 12: Truten dergisi

⁷ Zapadova, A. V. (Ed.). (1973). *Rus Gazeteciliği'nin Tarihi: XVIII - XIX Yüzyullar*. (3. Baskı) Moskova: Lise, 178.

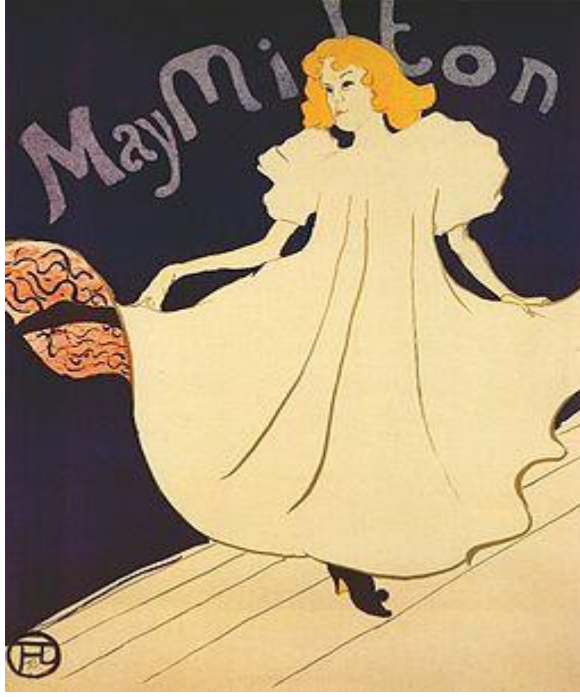
Dergiler bir süre sonra okur ilgisi çekmemeye başladı. Yeni bir şey düşünmek gerekiyordu. Ve döneminin tanınmış gazeteci ve illüstratörlerinden biri olan N. İ. Novikov, *Ressam* (1772-1773) adlı dergisinin ilk sayısında, yazar Kantemir'in hicivlerine benzer biçimde, bilim düşmanlarının portre galerisini oluşturdu. Burada hem anadilini bilmeyen Narkis hem de ona hâkim Krivosud, Şegoliha ve Voloita karakterleri betimlenmiştir.

Bu dergilerin de yayın ömrü uzun sürmedi. Çünkü İmparatoriçe etrafındaki seçkin insanlar bu tür dergilerde eleştirilmekten rahatsız oluyorlardı; bu nedenle de tam bir yıl sonra dergiler tümünden kapatıldı.

Okul tiyatroları için çizilmiş Rus afişleri hakkında ilk bilgilere, 18. yüzyılın başlarında rastlanır. 18. yüzyılın başlarında Slav-Rum-Latin Akademisi'nin okul gösterileri için basılmış afişleri olduğu bilinmekte, bu afişlerin ilk örnekleri 1730lu yıllara denk gelmekte. Saray operası librettoları için, dahası Rusya'da yayınlanan ilk eserler için çizilmiş bu tür afişlere, 1728 yılından itibaren Rusya'da yayınlanan *Notlar* adlı dergide rastlıyoruz.

1756 yılının 30 Ağustos'unda, Rus Trajedi ve Komedi Tiyatroları'nın gösterileri için "komedial ilan" olarak adlandırılan resimli dergi afişleri hazırlandı. 18. yüzyılın sonlarında İmparator tiyatrosu için hazırlanan afişler ise "Performansların Baskı Sayfaları" adını alıyordu. 18. yüzyılın ortalarına yakın, fuarlardaki ve eğlencelerdeki performanslar konusunda bilgi vermek amacıyla oyunun içeriğini yansıtan dergilerde resimli kâğıtlar asılırdı. Tiyatro oyununa bağlı olarak afişlerde özgün biçim, içerik ve işlev göstermekteydi. Rusya'da ilk dergi afişleri çok basitti; başlıca amaç, oyunun süresi, yer alacak aktörler ve biletlerin fiyatı hakkında bilgi vermektir. Bu afişler tipografik yöntemle yayımlanıyordu, boyutları küçüktü. Fazla karakter kullanılmasına karşın, gravürlenmiş tasvirler de içeriyorlardı⁸.

⁸ Zapadova, A. V. (Ed.). (1973). *Rus Gazeteciliği'nin Tarihi: XVIII - XIX Yüzyıllar*. (3. Baskı) Moskova: Lise, 178.

Resim 13: 18. yüzyılın ilk yarısında St. Petersburg'da Alman tiyatrocularının gösteri afişi, Petersburg Haberleri dergisi.

1760lara gelindiğinde ise tiyatro oyunlarına ilginin artması ile *Moskova Haberleri* ve *Petersburg Haberleri* dergilerinde afişler yayınlanmaya başladı, bu afişler o dönemin ünlü illüstratörleri tarafından hazırlanmaktaydı.

İKİNCİ BÖLÜM

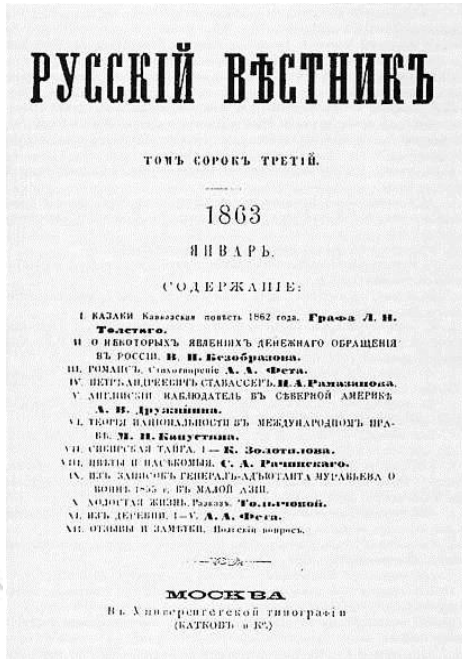
19. YÜZYIL – 20. YÜZYIL BAŞI RUS DERGİ İLLÜSTRASYONU

2.1. 19. Yüzyıl Başı Rus Dergi İllüstrasyonu: Altın Çağ

19.- 20. yy. başlarında Rus dergi illüstrasyonu birçok açıdan (gerek konu, gerek tarz, gerekse de varoluş mekanizması açısından) araştırma materyali olabilir. Dergi illüstrasyonu bütüncül bir etkinliktir: Genel olarak ortak kültürel sanat sürecini kapsar, bu da tasvir türünün tarihsel açıdan maksimum derecede geliştiğini gösterir. Diğer resim türleri, hareketin zamanını ve sonsuzluğunu ifade ederek hem bugüne hitap eder hem de ebediliği sağlar; dergi illüstrasyonunda ise anlık bir durum aktarılır: Eser sahibi kendisinden sonra gelen çağdaş illüstratörlere, somut tarihi döneme ait bir dil aracılığıyla bağ kurar⁹.

Toplumun çıkarlarını gözetmede dergi illüstrasyonunun önemi fazladır. Dergi illüstrasyonunun diğerlerinden farkı, onun bir dergi aracılığıyla sunulmasıdır. Diğer resimler ise kendi tarz ve imkanları dâhilinde bu özelliği haizdir. Rusya’da farklı dönemlerde dergi illüstrasyonunun çeşitleri (portre, hiciv ve moda) güncelleşmiştir. Örneğin, moda dergi illüstrasyonu tüm dönemler için günceldir; belli bir dönem yaşandıktan sonra bu çizimler güncelliğini kaybeder. Buna rağmen derginin genel içeriği ve işlevi birbirine daha yakından bağlı olup, dergi kapsamında çok başarılı olabilir. Önceki dönemlerden farklı olarak, 17. – 19. yüzyıllarda Rusya’da illüstrasyon kolayca kitleye ulaşırdı; okurların sosyal konumundan bağımsızlardı; hatta en cahil toplumudahi resim sanatı ile buluşturan bir ögeye dönüşmüşlerdi. Bu dönemde mevcut dergiler arasında, büyük başarı kazanmış dergilerden birkaçı (*Dünya İllüstrasyonu*, *Güzel Sanatlar Eğitimi*, *Niva*, *Vatan*) bu çalışmada incelenmiştir. Uzun süre faaliyet gösteren bu dergiler, başarılı illüstrasyonlarının birçoğunu okuyucu kitlesine ulaştırdı. Bu dönemde ailelere yönelik, hem öğreten hem de eğlendiren resimli dergiler ön plana geçti. Bu aşamada üreme gravür, manzara mimarisi, sanatsal literatürde illüstrasyon, tarihi illüstrasyon vb. güncellik kazandı. Bu tür dergilerden biri olan haftalık monarşi taraftarı *Rus Habercisi*, Sergey Glinka tarafından kuruldu; 1808 – 1820 arasında ve 1824’te Moskova’da yayımlandı. Dergi, devlet adamı Fyodor Rostopçin tarafından destekleniyordu.

⁹ Brilov K..A. (1931). *Kitapta, Dergide ve Gazetede İllüstrasyon*. Moskova- Leningrad: OKIZ - İZOKİZ, 87.

Resim 14: Rus Habercisi kapakları

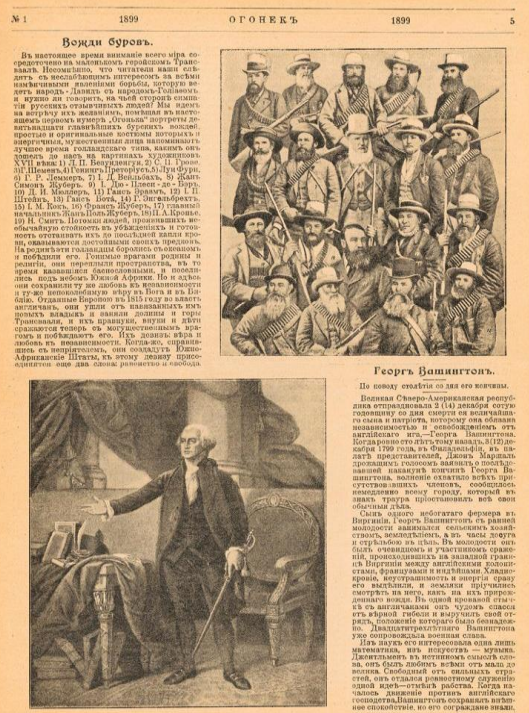
19. yüzyılın sonlarında ise *Niva*, *Arı*, *Dünya İllüstrasyonu*, *Kuzey*, *Gökkuşağı*, *Ogonyok*, *Nov* ve diğer dergilerde Rus illüstrasyon ressamlarının bireyselliğini gözlemlemek mümkün; bu resimlerde Rusların yaşamı tüm güzelliğiyle sergilenmekteydi.

Resim 15: Niva dergisi

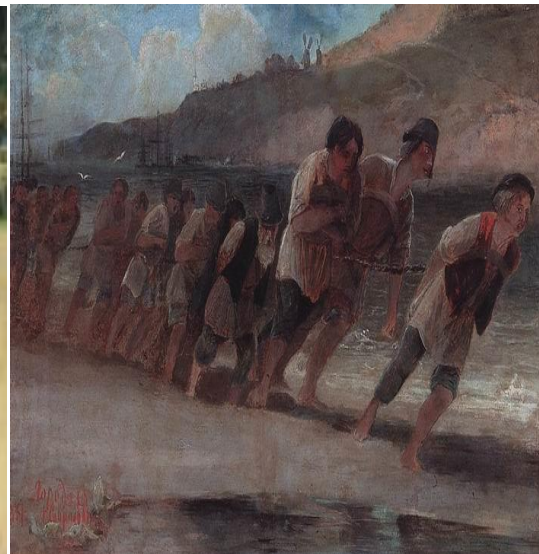
Resim 16: Ogonyok dergisi

Bu dönemde dergilerde faaliyet gösteren illüstratörlerin eserlerinde farklı akımlara rastlanır: V. S. Çpak ve V. E. Makovski Rus hayatı ve Rus insanı; Y. Y. Klever ve A.K. Savrasov manzara; İ. S. Panov ve N. D. Dmitriyeva-Orenburgski tarih konusunda çizimler yaptılar.

Resim 17: V. E. Makovski, "Balıkçılar," Ogonyok dergisi.

Resim 18: A.K. Savrasov, "Volga Üzerinde."

1840larda Rus dergi illüstrasyonu sanatında demokratik eğilimler ağır basmaya başladı. Bu dönemde yenilikçilik görevini yüklenmiş birçok genç sanatçı ortaya çıktı; hem kitap hem de dergilerde kendi tasarımlarını ifade etmeye özen gösterdiler. Bu genç illüstratörlere V. F. Timm, E. İ. Kovrigin, A. A. Agin ve E. E. Bernardski, T. G. Şevçenko, G. G. Gagarin örnek gösterilebilir.

Vasiliy Fyodoroviç Timm (1820-1895) 19. yüzyıl dergi illüstrasyonunda kendine özgü üsluba sahip, farklı ressamlardanır. 1851 - 1862 yıllarında kendisinin yayımladığı resimli *Rus Sanat Yaprağı* adlı dergisinde dergi illüstrasyonunu tarihi betimlemeyebilecek düzeye çekmiştir. Bu bir amaç çerçevesinde gelişir: Derginin basımına dek(1851,) V. F. Timm Rusya'da yayımlanan dergilerde illüstratör olarak çalışmış ve "natürel okul"un temsilcilerinden birine dönüşmüştür. Yukarıda belirtildiği üzere bu dergilerin bazılarında çizimler, her bir sayfada elle çizilir (bu nedenle sayıca azdırlar), bazı dergilerde ise kitap basımında kullanılan tezgâh yöntemiyle açıklayıcı çizimler verilirdi. Şunu da belirtmeli ki V. F. Timmin bu dergideki illüstrasyonları, sanatının ilk dönemlerinde çizdiği resimlerden ve çizimlerden hem içerik hem de yaratıcılık tekniği açılarından ciddi şekilde farklıydı. *Rus Sanat Yaprağı* dergisi Rus araştırmacıları tarafından ilk resimli dergi olarak değerlendirilmektedir. Şunu da vurgulamak gerekir: Bundan önce de Rusya'da resimli dergiler yayınlanmaktaydı, sadece onların yayınlanma süresi çok kısaydı. V. F. Timmin illüstrasyonları Rus okurları için beklenmedikti; çünkü bu okurlar Yegorov'un, Tolstoy'un ve başka illüstratörlerin klasik geleneklere uygun tasvirlerine alışmıştı. V.F.Timm, sanatıyla Rus dergilerindeki realist illüstrasyonunun temelini kurdu¹⁰.

¹⁰ Alekseyev A. N. (2002). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Vasiliy Fyodoroviç Timm ve Rus Dergi Grafikleri*. Sanatşünaslık üzere bilimler adayı ünvanı almak için yazılmış tez özeti.

Resim 19: V. F. Timmin, Rus Sanat Yapağı dergisi illüstrasyonları.

Bu dönemden sonra Rusya’da dergi özgün tipolojik özellikleri ile birlikte (güncellik, programlılık) dergi grafiği sanatının karakterini de etkiledi: Derginin programı, doğrultusu ve konusu illüstrasyon çeşitlerinin kapsamını ve silüetini belirledi. Süreli yayında illüstrasyonlara olan ihtiyacın artması Rusya’da yeni poligrafik yöntemlerin ortaya çıkmasına neden oldu; bunlar görüntü estetiğine düzelti etkisi göstermektedir. Taban ksilografinin gelişimi, süreli basının gereksinimlerine bağlıydı; burada temel ihtiyaç, orijinal olmayan baskılara dayanmaktaydı. Fakat bu, tasvirin orijinali olmayan çizimlerin, sanat açısından özel değere sahip olmadıkları anlamına gelmemeli. L. A. Seryakov, V. V. Mate, G. V. Gogenfelden, İ. N. Pavlov

gibi sanatçılar orijinal resimlerin çok ince ve belli anlama sahip kopyasını yapmışlardı. Diğer yandan Rusya’da illüstrasyonlu dergiler gravürler üretiminin makineleşmesine, ressamın kişisel imzasını saklayanama derginin çok kısa sürede yayınına hizmet eden standart biçimlerin hazırlanmasına olanak sağladı¹¹. Buna örnek olarak, 1859 yılından 1873 yılına kadar yayınlanan haftalık *İskra (Kıvılcım)* veya 1879 yılından 1917 yılına kadar yayınlanan *Rodina (Vatan)* dergileri sayılabilir.

Rus illüstrasyonunun gelişimini incelersek, düpedüz alegorik realitenin güncelliğini yansıtan grafiğe doğru gittiğini görürüz. Yavaş yavaş "hayal gücü" illüstrasyonun gerçek ve belgesel illüstrasyon ile sıkıştırılması gözlemlenir. Böylece dergi grafiği sanatının gelişimini, amblem, sembolik vinyetten (başta veya sonda konan süs) kullanımından başlayarak; 1860lı yılların hiciv basını olan *Volşebniy Fonar [Sihirli Fener.] Ruskiy Hudojestvenniy Listok [Rus Sanat Yaprağı,]* gibi dergilerdeki alegorik “frontispisten” (baş sayfa resmi, örneğin;) kullanımında; 1870li - 1890lı yılların tarih, ev ve röportaj karakterli tasvirlerinde görmek; hatta anlık olay ve göstergeleri yansıtmaya gücüne sahip fotoğrafın kullanımına dek izlemek mümkündür.

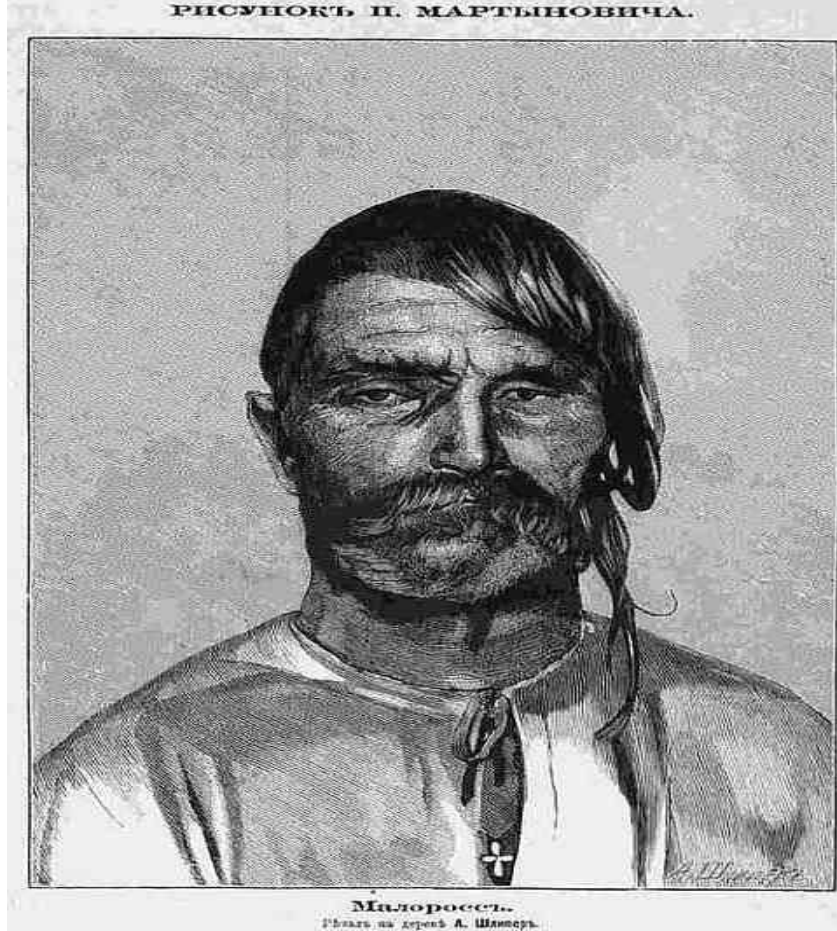
Dergi portre grafikleri gelişim sürecinin üç aşamasından geçmiştir: Bilgi verici, model ilk aşama; iletişimsel nitelik taşıyan, algı kuramının oturduğu ikinci aşama; okurların dikkatini karakterlere doğru çekme amaçlı üçüncü aşama. Örneğin, *Panteon Rossiyskih Avtorov [Rus Yazar Panteonu]* (1801-1802) dergisindeki Nestor kahramanlarının tasviri, *Sibirskiy Vestnik [Sibirya Haberleri]* (1818-1825) içindeki Yermak’ın portresi vb. ilk aşamayı kapsar.

Resim 20: Sibirya Haberleri dergisinde (1818-1825) Yermak’ın portresi

¹¹ Zapadova, A. V. (Ed). (1973). *Rus Gazeteciliği'nin Tarihi: XVIII - XIX Yüzyıllar.* (3. Baskı) Moskova: Lise, 178.

19. yüzyılın sonlarından itibaren büyük hacimli illüstrasyonlu ansiklopedik dergilerin ortaya çıkması ile portrelerin sergilenmesi sırasında temel amaç bilgilendirmek ve "nasihat" vermektir. Örneğin, *Jivopisnoe Obozrenie* (1835-1844) dergisinde, İngiliz hükümdarı I. Karl'ın, dokuma tezgâhını keşfeden J.M.Jakkar'ın portrelerinin çizilmesi bunun bir örneği olabilir.

Resim 21: Maloross Jivopisnoe Obozrenie, №51, 1880.

Bu karakteristik, bir sonraki dönemin ansiklopedik dergilerinde de görülür. Fotoğrafın oluşması türün sınırlarını genişletti: 19. yüzyılın son yıllarında basında (*Niva, Denya İllüstrasyonu, Ogonyok* vb. dergiler) dönemin ünlülerinin, her tabakadan insanların portreleri yansımada büyük rolü vardı. Basında yayınlanmakla belli iletişim-bilgi aktarma işlevini kendi üzerlerine alıyorlardı; bununla da sosyal ilişkilerin ve etkileşimin sözsüz biçimine dönüşüyorlardı. Bu dönemin sonlarına doğru, portre dergi illüstrasyonunun en popüler çeşitlerinden birine dönüştü.

Dergi illüstrasyonunu ele alırken Rusya'nın askeri tarihçesi de gerekli: 19. yüzyılın sonlarında Rusya'nın yaptığı savaşlarla ilgili bilgi, bu dönem dergilerinde

zorunluydu. Savaşlarda askerlerin gösterdikleri kahramanlıklar mutlaka askerlerin fotoğrafları veya elle çizilmiş illüstrasyonları ile birlikte sunulmaktaydı.

Resim 22: V.Timm, Rus-Türk savaşında Rus yaralı askerlerine hizmet eden hemşireler, Rus Sanat Yaprağı dergisi,

Bu dönemin Rus hiciv dergilerinin grafiklerinde, güçlü bir demokratik gerçekçilik vardı. Hayalperestlik ve lirizme yer yoktu, fazlasıyla eleştiri odaklıydı. Dergilere başarı katan özellikler ise plastiklik, sosyal ifade tarzı, tasvir ve sözel özelliklerin birliğinden oluşan toplumsal göndermenin dinamik karakteriydi. 19. yüzyılın son yıllarında iç siyasi olayların etkisinden hiciv-mizah dergilerin amacı değişti. Bu dönemde yönetimin savaş ruhlu eleştirmenler zor duruma düştü, kültür odaklı toplum ise devrimin "iyilik adına zor kullanmak" yaklaşımını yeniden değerlendirdi. Dergi grafiği tekniğinde alaylı ve öldürücü gülüş, çizimlerle oyalayarak ortaya çıkan kahkahanın yerine geçti. Tarz bakımından burjuva karakterli dekoratifliğe ve içerikli kompozisyona eğilim görülür. Örneğin, N. A. Bogdanov illüstrasyonlarında dekoratifliğe, N. P. Chekhov farklı kompozisyona, A. İ. Lebedev her türlü mübalağaya ağırlık veriyordu. Konu bakımından ise dönemin son yıllarında bireysel yaşam özetlerine (bayram kutlamaları, dinlenme, aşk maceraları vb.) konulara öncelik veriliyordu. 1870li yıllardan itibaren toplu haftalık illüstrasyon dergilerinin yayınlanması, tanımlanan materyalin ilginç biçimde tür zenginliğine, farklı tarzların

artmasına neden oluyordu. Bu dergilerde büyük bir ressam ordusunun çalışıyordu, dönemin basını ise teknoloji yeniliklere karşı hassastı. 19. yüzyılın sonlarında Rus dergi grafiği sanatçıları, okur kitlesinin taleplerini göz önünde bulundurarak sanat arayışlarını her çeşit akımla ve tarzla, yansıtıyorlardı. İllüstrasyonun sosyal amacı onu tarih, gelişim, yetkinleşme ve başarı açısından bağımsız sanat örneği olarak gösterilmesini engelliyordu. Oysa bu grafik tekniği ait olduğu dönemin toplumsal ve kültürel süreçleri ile sıkı sıkıya bağlantılıydı¹².

Rusya'da *Dünya İllüstrasyonu* dergisi 1870 yılında basılmaya başlandı; geniş kitlelere hitap etmesine rağmen genelde zengin toplum tabakası okuyucular arasında çoğunlukta idi. Dergide dünyanın önemli olaylarının kronolojisinin açıklanması düşünülüyordu. Bu 19. yüzyılın sonlarında Rusya basınında en popüler dönemin örneklerinden biriydi. O dönemin Avrupa dergileri tarzında hazırlanan bu günlük, okurlarını çağdaş yazarların güncel konularıyla bilgilendiriyordu: Dergide dünyanın ünlü sanatçılarının resim eserlerinin reproduksiyonu, arkeoloji, coğrafya, pedagoji ile ilgili makaleler, ünlü kültür adamlarının biyografileri yayınlanıyordu. Derginin ilk sayısının kapağında İmparator II. Aleksander'ın S. L. Leviskim tarafından çizilmiş portresi vardı. Resmin altında ise iki yazarın adı belirtilmişti: Birincisi ressam, ikincisi ise bu portrenin baskı formunu hazırlayan gravür sanatçısının adıydı. Bu telif haklarının korunmasının ilk ifade biçimi idi. Bu derginin kurucu ve yayıncısı G. D. Goppe idi. O, görsel bilginin iletimine özellikle dikkat ediyordu. İlk sayılarda derginin temel bölümünü Rusya'nın siyasi ve sosyal hayatını yansıtan resimler oluşturmaktaydı. Metin destekleyici rol oynar, illüstrasyonu açıklardı. Zaman geçtikçe dergide küçük yazılar da yayınlanmaya başladı. Şöyle ki bu dönemin birçok ünlü yazarları, gazetecileri ve sanatçıları (A. P. Chekhov, V. V. Veresaev, K. K. Sluçevskiy, Y. P. Polonskiy, V. İ. Nemiroviç-Dançenko, İ. K. Ayvazovski, A. P. Bogolyubov, A. M. Vasnesov, V. İ. Surikov, İ. İ. Şişkin, N. K. Rerih ve diğerleri) yazılarını burada yayınlamaya başladı. Derginin illüstrasyonunda dönem fotoğrafçılarının da emeği vardı; ama maalesef isimleri belirtilmiyordu.

Bu dönem için karakteristik özelliklerden biri de derginin sayfalarında yayınlanan illüstrasyonlardan çeşitli isimde albümlerin düzenlenmesi idi. Örneğin: *Büyük Petro'nun 200. Yıldönümü Albümü, Rus Masalları Albümü, İllüstrasyonlu*

¹² Zapadova, A. V. (ed) (1973). *Rus Gazeteciliği'nin Tarihi: XVIII - XIX Yüzyıllar*. (3. Baskı) Moskova: Lise, 178.

Savaş Kronolojisi, Moskova'da Rusya Sanat ve Sanayi Fuarı, Rus Hükümdarlarının Taç Giyme Töreni.

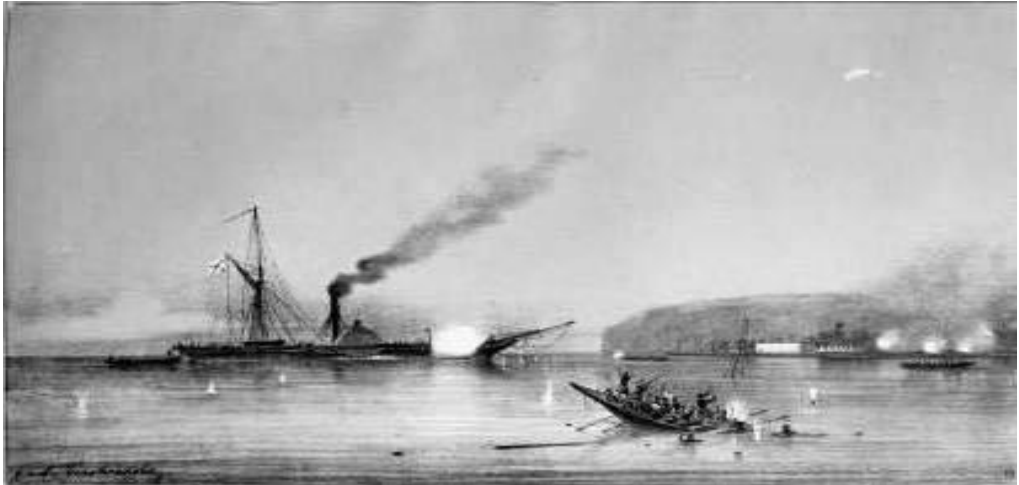
Rus illüstrasyonlu dergileri anlatırken *Rus Sanat Sayfası*'nı da belirtmek gerekir. Dergi 1851-1862 yılları arasında yayınlanmıştır. Editörü ve yayıncısı ünlü ressam ve grafik sanatçısı, Kırım savaşlarının bizzat tanığı olan, Vasiliy Fyodoroviç Timm (1820-1895) olmuştur. Sevastopol savaşlarına adanmış dizi resimler için 1855 yılında *Harp Resmi Akademisyeni* (savaş sahnelerini yansıtan ressam) ödülünü almış, adı geçen dergi ise yaşamının en önemli işi haline dönüşmüştü¹³.

¹³ Alekseyev A. N. (2002). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Vasiliy Fyodoroviç Timm ve Rus Dergi Grafikleri*. Sanatşünaslık üzere bilimler adayı ünvanı almak için yazılmış tez özeti. 20.

Resim 23: Vasiliy Fyodoroviç Timm, “Sivastopol Savaşları,” Rus Sanat Sayfası dergisi.

Buna çağdaş anlamda dergi demek yanlış olur, daha çok imzalı tasvirlerden oluşan bir albümdü. Bazen dergideki resimler “röportajı” andırıyordu, bir anlamda gelecekte foto-röportajın temeli atılıyordu. Derginin başlıca amacı kalem aracılığıyla Rus halkının hayatı ile ilgili mümkün olduğu kadar fazla bilgiyi okurlara yöneltmekti, bilginin tasvir aracılığıyla gerçeği yansıtan, abartısız betimleme yoluyla aktarılması gerekiyordu. Diğer deyişle dergi Rusya tarihine geçmeliydi.

Resim 24: Vasiliy Fyodoroviç Timm, “Sivastopol savaşları,” Rus Sanat Sayfası dergisi.

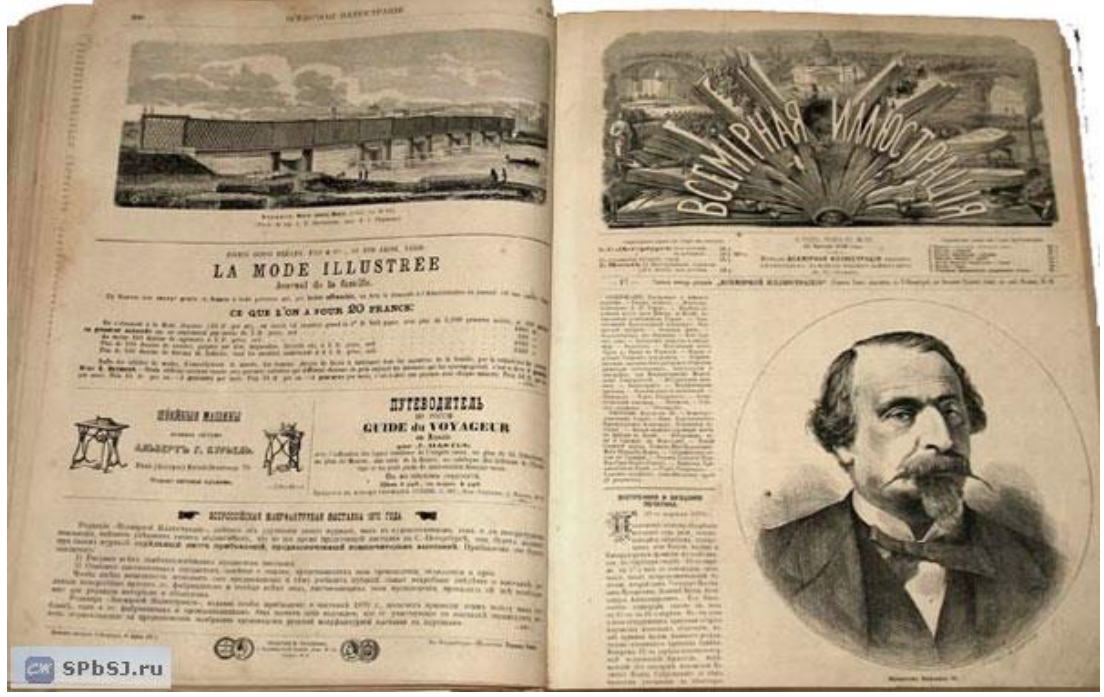
Ressamın savaş yerlerinden elle çizdiği resimler foto-röportajı anımsatırken, eskizler öyle canlı ve netti ki fotoğraflarla karıştırmak mümkündü. Timm`in kendisi bunu şu şekilde ifade ediyordu: “Ben kalemimle Rus halkının sahip olduğu en çok beledikleri şeyleri gecikmeden, gücümün yettiği kadar geleceğe yönelik

gerçekleştirmeye çalıştım."¹⁴ Bununla da Timm sadece askeri foto-röportajın temelini değil, genel olarak Rusya'da foto-gazeteciliğin temelini kuranlar listesine girmiş oldu. Yaşanan olayın tam havasını yaratmak amacıyla anı yakalamak... İşte, budur çağdaş foto-gazeteciliğin özelliği. Dergideki metinlerin müellifi yazar ve yayımcı N. Greç'ti. Yayın büyük bir başarıya ulaştı.

2.2. Rusya'da *Dünya İllüstrasyonu* Dergisi

Rus illüstrasyonunun en büyük başarılarından biri, 19. yüzyılın ortalarında Rusya'nın en ünlü sanat ve edebiyat dergisi olan, tam liberal burjuva tarzında, haftalık *Dünya İllüstrasyonu* dergisiydi. 1869-1898 yıllarında, St. Petersburg'un German Goppe kitap yayınlarıncı, genel tirajı 10000 olmak üzere yayınlanıyordu. Yayıncılık St. Petersburg, Sadovaya, 16 Sokak'ta mukimdi. Eduard Goppe'nin Voznesenski cadde 53'te mukim tiyatrosunun, Peterg İmparator Yayınevi'nde basılıyordu. Moskova'da ise Kuznetski'de Gagarin binasında bulunan A.Lang'ın kitap mağazasında özel bir yeri de vardı. Haftalık dergi dünyada ilk resimli dergi sayılan İngiltere'nin haftalık resimli dergisi olan *Resimli Londra Haberleri [The Illustrated London News]* (1842), *Preuben*, daha sonra ise Almanya'da yayımlanan ilk başarılı resimli aile dergisi sayılan *Besedka [Die Gartenlaube]* (1853) ve 19. yüzyılda Fransa'da haftalık resimli dergi *İllüstrasyonlu Dünya (Le Monde Illustré)* (1857) dergi bazında yapılmış ve okurlar için, çağdaş hayatın illüstrasyonlu tarihçesi olarak tasarlanmıştır.

¹⁴Alekseyev A. N. (2002). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Vasiliy Fyodoroviç Timm ve Rus Dergi Grafikleri*. Sanatşünaslık üzere bilimler adayı ünvanı almak için yazılmış tez özeti. 20.

Resim 25: Dünya İllüstrasyonu dergisi

Dünya İllüstrasyonu dergisi, 1861 yılında işçi sınıfının haklarının kaldırıldığı, II. Aleksander'in iç politikası kitap çalışmasının geliştirilmesine ortam oluşturduğu bir dönemde doğmuştu. Bu okurların sosyal simasının değişmesi ile bu kitlenin artışına Rusya'da kapitalizmin gelişmesi ile sınır ötesi ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesine özen gösterilmesi de neden oldu.

1855 yılı 3 Aralık'ta II. Aleksander'ın kararı ile hem 21 Temmuz 1804'den itibaren Rusya'da yürürlükte olan ilk liberal sansür kanununun ve komisyonunun iptali hem de 1865 yılında yeni sansür yasasının sürülmesi Moskova'da, Petersburg'da ve Rusya'nın bölgelerinde yüzlerce yeni derginin yayımına neden oldu. Sadece Petersburg'da 1860 yılında 43 yeni gazete ve dergi basılmaya başladı.

Kendine özgü bu "cereyan" tabii ki aniden ortaya çıkmadı. Şöyle ki I. Nikolay'ın gaddar rejimi Rusya'da otoriterliğin sembolüne dönüştü ve bu tam anlamıyla insanoğlunun bir kişilik olarak gelişimine engel olduğundan, basın ciddi kontrol altına alındı, Rusya artık Avrupa eğilimli tabakanın tümü için bir hapisaneye dönüşmüştü. Böyle bir zor durumun ardından II. Aleksander'ın getirdiği yenilik, demokrasinin taraftarı olan "liberal baharın" gelişi olarak belirtildi. Uzun süren sükût ve faaliyetsizliğin ardından toplumun aydın tabakası ülkenin problemlerinin çözümüne, onun gelecekteki gelişimi ile ilgili sorunların giderilmesine özen gösteriyordu. Yalalaklık ve ispiyonculuk dönemi artık bitmişti.

Basın halk ve toplumun ihtiyaçları ile ilgili açık ve düzgün konuşmaya başlamıştı ve böylece vatana büyük hizmetler sunmuştu.

Alman kitap yayıncısı G. D. Goppe'nin (1836 - 1885) organizasyonu ve editrlg ile yayına başlayan *Dünya İllüstrasyonu* dergisi de böyle bir tarihi ortamda meydana ıktı. G. D. Goppe 1861'de Westphalia'dan Rusya'ya taşındı. 1866 yılından itibaren Rusya'da yayıncılık yapmaya başladı. 1867 yılında onun yayınlardan nl "Genel Takvim" ve sonraları "Moda dünyası" olarak anılan "Moda ve Yenilikler" (1868 - 1883) dergileri basılmaya başladı.

Bu dergilerin başarısı German Goppe'yi Avrupa'da yayınlanan dergileri anımsatan toplu bir dergi olacak *Dünya İllüstrasyonu* (1869 - 1898) dergisini yayınlamaya teşvik etmişti. Siyasi entrikalardan uzak, herkesin anlayacağı basit bir dilde yazılmış, fiyatı uygun, resimli dergiler geniş okur kitlesine sahipti. Goppe'nin dřndėđ derginin temel bölümünün gravrl illüstrasyonlara ayrılmaktı, onlar Rusya'nın siyasi ve sosyal hayatındaki değişiklikleri ve yurtdışındaki yenilikleri yansıtmalıydı. German Goppe yüksek kaliteli resimler almak için Rusya'nın en iyi gravrclerinin tecrübesinden faydalansa da gravrlar Paris'te basılıyordu.

Sonuçta güzel-yazın oluşmuştu ve 1889 yılında onun basılması için *Trud (Emek)* isimli dergi yayına başlamıştı, bu dergi ayda iki kere basılmaktaydı ve burada edebiyatların yazıları ile birlikte ünlü yazarların da hikyeleri sunulmaktaydı. Edebiyat rnekleri *Dünya İllüstrasyonu* dergisinin sayfalarında da basılmaya başladı. Edebiyat bölümünü 1869-1871 yıllarında D. V. Averkiev, 1871-1875 yıllarında K. K. Sluevski, 1875-1885 yıllarında V. P. Popov, 1885 yılında İ. L. Fenner, 1885-1887 yıllarında A. İ. Leman, 1887-1891 yıllarında F. F. Aleksandrov, 1891 yılında ise P. V. Bıkov ynetmişlerdi. Bu şubeye N. N. Karazin, V. V. Krestovskiy, M. A. Zagulyaev, A. V. Evald, S. N. şubinski, M. G. Vilde, Y. P. Polonski, V. İ. Nemiroviç-Dançenko gibi ünlü kişiler de katıldılar. 1885- 1887 yıllarında illüstrasyon şubesini L. E. Dmitriev- Kavkazski, 1887 yılından ise K. O. Broj yönetmeye başlamıştır. 1870 yılından itibaren derginin müzik bölümünü opera ve dramatik tiyatrunun ünlü aktörü ve müzik eleştirmeni M. İ. Sariotti (Sirotkin) yönetmeye başladı.

Resim 26: Dünya İllüstrasyonu dergisi

1885 yılında dergi editörü G. D. Groppe'nin ani ölümüyle yayın hakları eşi A. P. Goppe'ye geçmiş, derginin editörlüğü ise ünlü matbaacı olan kardeşi E.D.Goppe'ye devredilmişti.

Rusya'da yaşanan önemli olaylar sürekli dergiye eklerin yapılmasına neden oluyordu; değişik adlarla yıllıklar basılmaktaydı: *İmparator Büyük Petro'nun 200. Yıldönümü Albümü* (metinler P. N. Petrov ve S. N. Şubinski'ye aitti,) *Rus Halk Masal ve Blinalarının Albümü* (1875; metin P. N. Petrov'a aitti,) *İllüstrasyonlu Savaş Kronolojisi* (1877-1878,) *Moskova'da Rusya Sanat ve Sanayi Fuarı* (1882), *Rus Hükümdarlarının Taç Giyme Töreni. Hükümdar Mihayil Fedoroviç'ten İmparator III Aleksander'a* (1883). *Dünya İllüstrasyonu* dergisinin okurları din ve bilim adamları, tüccarlardı; ama ciddi rakiplerin mevcut olduğu bir dönemde daha fazla okur sayısına ihtiyaç vardı.

Dergi sayfalarında değişik konulu fotoğraflar yer almaktaydı, Rus ve yabancı sanatçıların eserlerine yönelik çizimler yayınlanıyor, tarihi önem taşıyan resimler, ünlü kültür adamlarının biyografileri, arkeoloji konulu makaleler, coğrafya, pedagoji, dünya başkentleri üzerine bilgiler aktarılıyordu. Dergide hem de Rusya'da çıkan diğer yayınlardan önce askeri foto-röportaj yer almaktaydı; örneğin, 1877-1878 yılları arasında Bulgaristan'ın Osmanlı hâkimiyetinden kurtarılması için Rusya ile Türkiye arasında olan savaşın aşama aşama fotoğrafları gibi. Bu büyük olay

Rusya'da büyükten küçüğe herkesin ilgi odağına dönüştü. Bunu dikkate alan dergi tam sekiz fotoğraf muhabirini savaş meydanına gönderdi.

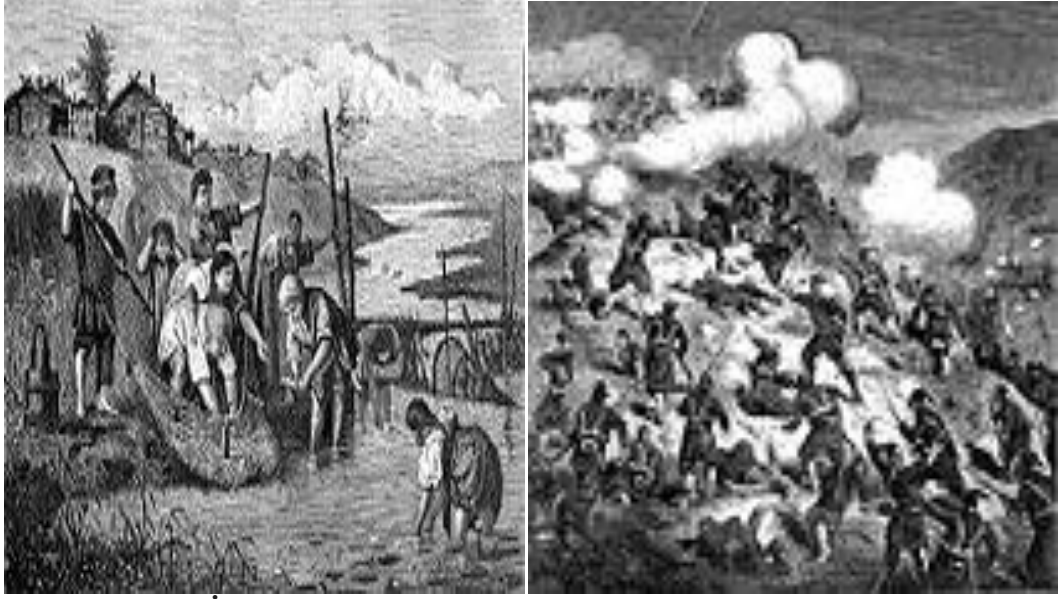
Bu dönemde Rusya'nın ünlü edebiyat ve sanat adamları, şairler, yazarlar, gazeteciler (A. P. Çekov, V. V. Veresaev, K. K. Sluçevski, V. P. Jelihovskaya, A. İ. Leman, A. A. Korinski, E. A. Krasnova, A. F. İvanov-Klassik, Y. P. Polonski, V. İ. Nemiroviç – Dançenko,) ressam illüstratörler (İ. K. Ayvazovski, A. P. Bogolyubov, A. M. Vasnesov, V. İ. Surikov, İ. İ. Şişkin, L. F. Lagorio, N. N. Karazin, G. Broiling, A. K. Beggrov, N. K. Rerih, A. F. Afanasyev, P. F. Borel, A. E. Arhipov; toplamda 50 ressam) dergide çalışmaya başladılar¹⁵.

Resim 27: G. Dore, Karikatür 1826-1828 Resim 28: J. Matyushin'in Gravürü 1870. ilk yarısı.

Derginin yayın ihtiyaçlarını karşılamak için 12 gravür imalathanesi faaliyetteydi, burada L.A. Seryakov, V.V.Matte, İ.İ.Matyuçin, A.Zubçaninov, E.Dammyuler, B.Braun, A.Daugel, K.Veymarn, Y.Baranovski, G.Diamantovski, İ.N.Pavlov vb. ünlü sanatçılar çalışıyordu.

¹⁵ Kask, Anna Nikolaevna. (2011). XVIII-XIX yüzyıl Rusya Dergi İllüstrasyonu: Tür Yapı, Arsa Yapısı, Dergi İllüstrasyon Estetiği. Moskova: Dok. tezi, 210.

Resim 29: A.İ.Zubchaninov Gravürü, “Aziz Nikols Dağı’nda Türk Saldırısı” Gravürü, Dünya İllüstrasyonudergisi, 1875.

Derginin en iyi fotoğrafçılarından biri A. K. Fedeski’ydi. 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında Rusya’nın en ünlü fotoğrafçısıydı; fotoğrafları yurtiçinde ve yurtdışında gerçekleştirilen müsabakalarda gösterilmiş, çok sayıda ödül kazanmıştı. Derginin diğer bir fotoğrafçı ise Moskova’da çok ünlü foto-atölyenin sahibi, portre, tiyatro, kronik ve mimari çekimleri konusunda uzmanlaşmış K. A. Fişer’di. O, hem de Rusya Fotoğraf Derneği’nin (1894) organizatörü ve üyesiydi.

Ülkede halkın spora olan ilgisini dikkate alarak burada ayrıca satranç okulu da kurulmuştu. 1869 yılından itibaren bu okulu ünlü Rus satranç oyuncusu, 19. yüzyıl Rusya’da kompozisyonlar okulunun temsilcisi, tüm dünyada okunan *Sembolik Satranç Meseleleri* kitabının yazarı İ. S. Şumov yönetmekteydi. Dahası, kendisi Rusya’da ilk resimli *Satranç Kompozisyonları* (Petersburg 1867) kitabının yazarıydı. Bu kitap bir sanat eseri olarak da dünyada meşhurdu. Satrancın yaygınlaştırılmasında onun komik illüstrasyonlartemeline hazırlanan ve belli bir tarihi dönemi veya siyasi olayları yansıtan tasvirlerinin de büyük rolü olmuştu¹⁶.

Şumov’un vefatından sonra, 1881 yılından 1898 yılına kadar bu bölümü ünlü Rus satranççı Mihael Çigorin yönetti. Dergi yüksek kaliteli ve sağlam poligrafi tabanına sahipti, dolayısıyla ileride G. D. Goppe yayınevini hediye albümleri ve takvimlerinin yayınlanmasına büyük katkısı oldu.

¹⁶Vipper B.P. (2004). Sanatın tarihinin öğrenilmesine giriş. M.: V.Şevçuk Yayınları, 364.

2.3. 19. Yüzyıl Ortası Rus Dergi İllüstrasyonu

19. yüzyılın sonlarına doğru resimli dergilerden sayılan *Russkiy Hudojestvennyy Listok* [Rus Resim Sayfası], *Niva*, *Pçela* [Arı], *Jivopisnoe Obozrenie*, *Vsemirnaya İllüstrasiya* [Dünya İllüstrasyonu], *Sever* [Kuzey], *Raduga* [Gökkuşağı], *Nauka i Jizn* [Bilim ve Hayat] vb. Rus resim sanatı için karakteristik olan konuları işleyen, Rus yaşantısı ve kişiliğini yansıtan Rus ressamlarının, illüstrasyon ressamlarının, gravürçülerin iç dünyasının zenginliğini sunmaktaydılar.

Resim 30: Nauka i Jizn [Bilim ve Hayat] dergisi

Bu illüstrasyonlar belli dergiler için çizilmekte, ünlü sanatçıların eserlerinin reproduksiyonu olarak görülmekteydi. Rus resim sanatına özel dikkat ve reproduksiyonların basımı ile onun dünyaya tanıtılması ve milli ortamın yansıtılması Rus basınının karakteristik özelliklerindendi.

Dergiler tipolojik özelliklerine göre (güncel, planlı ve devri) dergi grafiği sanatının gelişmesini etkilemekteydi: dergilerin programı, istikameti ve konusu illüstrasyonların tür sürekliliği ve tür seçimini belirliyor; basının ciddi grafik tasarımcılığına dayalı devri baskı tekniğinin gelişmesini, yeni reproduksiyon yöntemlerinin aranmasını gerektiriyordu.

Ahşap ksilografisi (ahşap üzerinde desen oyma) devamlı basının sorunlarına bağlı olarak gelişmekteydi. Temel ihtiyaçlar öncelikle orijinal telif gravürüne değil,

reprodüksiyona ayrılmaktaydı; fakat bunu sanattan uzak ve tamamen esnaf işi olarak algılamak yanlış olacaktır. L. A. Seryakov, V. V. Mate, G. V. Gogenfelden, İ. N. Pavlov gibi uzmanlar orijinale uygun eser yapmak için onun tüm detaylarını ve özelliklerini öğreniyorlardı. Diğer yandan illüstrasyonlu dergiler gravür üretiminin mekanikleşmesine, standart yöntemlerin kullanılmasına, dolayısıyla da sanatçıların imzalarının gizli kalmasına yol açtı.

Resim 31: Tarihi Haberler dergisi, D. V. Davidov'un portresi, Temmuz 1890.

19. yüzyıl dergi illüstrasyonununun karakteristik özelliklerinden biri de portre tarzına ilginin artmasıydı. İlk çizimler V. A. Jukovski, K. N. Batyuşkov'un ve A. S. Puşkin'e ait portre illüstrasyonları idi. Bu küçük portreler ustaca yapılmaktaydı. A. S. Puşkin'in en iyi portre illüstrasyonu ressamlarından biri Nikolay İvanoviç Utkin'di. Onun illüstrasyonları gerçekliği ve farklı özellikleriyle diğerlerine benzemezdi.

Resim 32: Soldaki illüstrasyon Kiprenski'nin A.Puşkin portresi, sağda Utkin'in gravürü (1827)

18. yüzyıl sonu 19. yüzyılın başları için karakteristik olan renkli tarzdan klasik dolgunluğa geçiş 1820-1830 yıllarında kompozisyon (çember) gravürünün ortaya çıkmasına neden oldu. Bunlara Aleksey Gavriloviç Venesianov'un karikatürleri, İvan İvanoviç Terebenev'in resimleri de dâhildir. Bu çizimlerde dikkati çeken temel özellik hatlarının doğruluğu, onların çeşitli kalınlıklarda içeriğin, hareketin ve boyutların net ifade edilmesidir.

Resim 33: Aleksey Gavriloviç Venesianov'un Karikatür dergisi ve karikatürü

Resim 34: İvan İvanoviç Terebenev'in karikatürü

19. yüzyılın başlarında Rusya'da taşbaskının yayılması oyma yöntemini gölgede bıraktı. Taşbaskının düşük fiyatı ve kopya sayılarının artırılma imkânları onun daha geniş kitleye ucuz fiyata aktarılmasına olanak sağladı, böylece sanatseverlerin sayısı hızla artmaya başladı. Taşbaskının başlıca önemi ise 19. yüzyılın başında, 1812 Savaşı döneminde milli idraki geliştirmek amacıyla kullanılmasıydı. Dergi ressamı

Rusya'yı karış karış dolaşarak şehirlerinin, köylerinin gerçekçi tasvirlerini sunuyorlardı. Böyle illüstrasyon sanatçılarından biri de P. P. Svinin'di. O, 1818 yılında Rusya'nın şehir ve köylerini dolaşmış, Rusya'yı Ruslara tanıtmak isteği onu *St.Petersburg ve Çevresinde Unutulmaz Anılar* (1821-1826) adlı dergisini çıkarmaya sevkmişti. Şunu da belirtmeli ki bu dergideki taşbaskıçizimler Petersburg karakterinin oluşturulmasında çok büyük rol oynadı. Bu çizimlerde 19. yüzyılın başlarında manzara illüstrasyonları için karakteristik olan geçici dekoratiflik mevcut değildir. Her şey net ve düzgün tarif edilmiştir. Ama bu netliğin arkasında Rus illüstratörlerinin "masumluğa aşkı" duruyor.

Resim 35

1820 yılından itibaren taşbaskı dergi illüstrasyonu sadece Petersburg'da değil, Moskova, Kazan ve diğer kentlerde hızla yayılmaya başladı. Bunda 1921 yılından itibaren Petersburg'da faaliyette bulunan sanatçı propagandası toplumunun de büyük katkısı vardı. Bu toplum taşbaskıçizimler albümünü yayınlamakla tüm illüstratör ressamların dikkatini buraya yöneltmeği başarmıştı.

19. yüzyılın ortalarına doğru dergilerde taşbaskıillüstrasyonlarda halkın yaşamıyla ilgili konulara ilgi artmıştı. Rus taşbaskı illüstrasyonunda Aleksander Osipoviç Orlovski'nin ismini muhakkak anmak gerekir.

Resim 36

Adı geçen ressam, bu konu ile ilgilenen ilk Rus ressamlarındanıdır. Orlovski'nin taşbaskısı çevre konusu ve romantik deseniyle sonra gelenlerin dikkatini çeker. Onun çağdaşlarından biri olan A. Venesianov'un litografik illüstrasyonları ise özgündü.

Bu dönemde taşbaskıportre illüstrasyonlarına da dikkat verilmekteydi. Tanıdıklarının ve akrabalarının illüstrasyon portrelerini çizmek neredeyse herkesin görevi haline dönüşmüştü. Bu dönemde çizilen ve günümüze kadar ulaşan litografik portrelerden biri de Modest Dmitriyeviç Rezv tarafından çizilmiş "Grafiñiya Kutaysova'nın Portesi"dir.

2.4. 19. Yüzyıl Ortası – 20.Yüzyıl Başı Rus Dergi İllüstrasyonu

1840larda illüstrasyon artık metnin bir süsü olmaktan çıkar, okurların görsel malzemesine dönüşür, 1830lu yılların illüstrasyonlarından farklı olarak Rus yaşantısını yansıtan eser haline gelir. Bu yıllarda kitap illüstrasyonu artık siyasi içerikli polemiklerin paydaşydı. Bu dönemin kitap ve dergi illüstrasyonları dolayısıyla ahşap üzerinde gravür veya "politipaj"dı. Politipaj, orijinal ahşap gravürünün kopyasıydı ve eritilmiş özel metalden hazırlanıyordu. Bu tür reproduksiyonların çok sayıda hazırlanması mümkündü. Bu çeşit metal parçalarından alınmış çizimler tahta baskılardan alınan resimlere nispette daha kaba şekildediydi; fakat bunu okur göremediğinden "politipaj" orijinal olarak kabul edilmekteydi.

1840lı yılların en iyi yayınevlerinde ünlü Rus ressamlarının kitaplarına resimler orijinal ahşap plakette yapıldı; tercüme kitaplarda ve dergilerde ise politipaj kullanılmaktaydı.

1830lu yıllarda kitap illüstrasyonunun en yaygın çeşidi, bakır ve çelik plakette üzerindeki gravürlerden yapılmıyordu. Çelik üzerinde baskı illüstrasyonların büyük nüshalarla yayımına imkân vardı. 1838 yılında akademik K.Y. Afanasyev Rusya'da çelik üzerine ilk baskı yapanlardandı. Çelik üzerine resim tüm Avrupa'da moda olduğundan Rus yayıncıları kendi orijinal illüstrasyonlarını gravürünün hazırlanması için yurtdışına gönderiyorlardı. Bu illüstrasyonların konusu daha çok yabancı ortamı, yabancı yaşamı, yabancı doğayı yansıtıyordu. 1830lu yılların orijinal Rusça kitap illüstrasyonu romantizmin büyük etkisi altında yaşamı az ifade ediyordu. Romantik sanatçılardan A.P.Bryullov, S.F.Galaktionov ve başkaları Derjavin'in, Baryuşkov'un, Puşkin'in eserleri üzerine illüstrasyonlar yapıyorlardı. *100 Rus Yazarı* isimli yıllık bu döneme özgü resimli dergiydi. 1839 yılında yayınlanan I.ciltte (bu cilt için çelik gravürler Rus ressamlarının orijinal illüstrasyonlarını yansıtıyordu ve Londra'da hazırlanıyordu), yapılan 10 adet illüstrasyondan sadece ikisi çağdaş Rus hayatını yansıtmaktaydı. Bunlar K.A.Zelensov'un "Vali Yardımcısının Gelişi" hikâyesine, A.P.Sapoşnikov'un "Marusya" hikâyesine ait çizdikleri resimlerdi; diğer resimler ise gerçek hayattan uzak olan fantastik konuları yansıtmaktaydı. Bu dönemde Rus kitap illüstrasyonunun başlıca rakibi yabancı kitap illüstrasyonuydu. Moskova ve Petersburg'da yabancı dergiler iyi satıyordu, Paris'ten küçük bir zaman farkıyla tüm resimli yabancı dergi ve kitaplar aynı fiyatla Rusya'ya getirtiliyordu. Yüksek çevrelerin "Fransızcılık" hastalığı herkese malum olaydı. Fakat bu moda o kadar da uzun sürmedi.

19. yüzyılda baskı işinin fotomekanik yönteminin keşfedilmesi onun sanatsal olanaklarını daha da artırdı. Resim herhangi bir görüntü veya grafik tekniği (kalem, sulu boya, guvaş, yağlı boya vb.) yansıtılabilir. Ressamlar herhangi resim malzemesini tekbaşına veya kombine edilmiş şekilde kullanabiliyorlardı. Örneğin, *Kalp Sözü* çocuk dergisinde çizimler renkli kalemle çizilmişti ve bu da kedi yavrusunun yumuşacık tüylerinin daha da canlı görünmesini sağlıyordu.

A.P.Plastov ise tüm illüstrasyonlarını yağlı boya tekniği ile çiziyordu. 19. yüzyılın sonlarına doğru birçok ünlü sanatçı (V. M. Vasnesov, A. M. Vasnesov, İ. E. Repin, V. İ. Surikov, M. V. Nesterov ve diğerleri) kitap illüstrasyonunun yanı sıra çocuk dergi illüstrasyonu ile uğraşmaya başladılar. Onlar çocuk dergileri için

renkli, anlamlı, akıllarda kalabilecek resimler çiziyorlardı. İşte bu dönemden itibaren çocuk dergi illüstrasyonu, yetişkinler için yapılan dergi illüstrasyonundan kesinlikle ayrılarak kendine özgü şekil alır. Çocuk dergilerinin en ilginç özelliği içeriğinin cıvılcıvıllık, resimlerinin ise renkli ve içaçıcı olmasıydı. İllüstrasyonları izlemekle de metnin tam içeriğini öğrenmek mümkündü.

Resim 38: Kalp Sözlere dergisi

Kalp Sözlere kendi dönemi için tipik çocuk dergisiydi. Dergide çocuklar için yazılmış sanatsal eserler, şiirler ve masallar, bilimsel makaleler, fıkralar ve çoklu resimler, gravürler veriliyordu. Dönemin eleştirilenleri tarafından dergi "edebi dergi" sayıldıysa da *Volf* ise "çocuklar için illüstrasyonlu dergi" olarak görülüyordu. Bu dönemde dergilerde illüstrasyonların olması okuyucu tarifi için çok önemli belirtilerdi. 1884 yılında derginin üst kapağı renkli, 1890lı yıllarda siyah-beyaz renkli baskı yapılıyordu. *Volf* dergisinde ise renkli görüntüler çoktu, her sayfada böyle görsellere rastlamak mümkündü. Böyle dergiler çok pahalıya geldiği için kitap basımında çok az kullanılıyordu. Dergilerdeki resimler masallar, küçük şiirlerle eşit

veriliyordu. Bayram sayılarında renkli resimler daha çok oluyordu. Dergi kapağına göre bayram niteliğini yansıtıyordu. *Kalp Sözlere* dergisi kendi döneminde çok büyük rol oynadı. Ondan sonra yayımlanan tüm çocuk dergileri kendi zengin illüstrasyonlarla dikkati çekiyorlardı, ama tirajları *Kalp Sözlere* dergisine erişemiyordu. Dergide dönemin tanınmış illüstratörleri çalışıyorlardı: A. S. Puşkin'in eserlerine resimler çizen Taburin, Gogol, Puşkin ve Yerşov'un eserlerine resimler çizen Simakov, Samokiş ve Samokiş-Sudkovckaya, Lebedev, Çistyakov, Guryev vd.

Volf, 1876 yılında, Mauritius Osipoviç tarafından çıkarılmaya başlanmıştı ve Moskova'nın en ünlü mağazalarında satılıyordu. Bu dergiye kadar Rusya'da başka çocuk dergileri de basılıyordu. Bunlara Ostrovskini ve Tixomirov'un 1869-1906 yılları arasında yayınladığı *Çocuk Ekseni*, İşimova ve Pletnyovan'ın kızlar için yayınladığı *Yıldız* (1842-1863) ve *Şafaklar* (1850) ve başka dergiler örnek gösterilebilir. Ama bu dergiler illüstrasyon açısından *Volf* dergisine yetişemiyordu.

Resim 39: Yıldız dergisi, kapak gravürünü hazırlayan A.Dvugel, Temmuz-Eylül, 1880.

19.-20. yüzyıllarda aynı isimli dergisi ile tanınan *Sanat Dünyası*'nın Rusya'da illüstrasyon gelişiminde ve öğrenilmesinde katkısı büyüktü. 1898 yılının sonlarında Petersburg'da yayına başlayan bu dergi başta Aleksander Nikolayeviç Benu (1870-1960) olmak üzere grup halinde ressam ve grafikçilerin işbirliğinin temelini kurdu. Bu işbirliği Rusya için yeni ve sıradışı bir olaydı. *Sanat Dünyası*'nın üstatları için

temel konu geçmişe bakış, kaybettikleri eski ideal toplum için üzmektir. 18. yüzyıl, özellikle de rokoko aşaması, özel bir dönemdir. Onlar bu aşamayı canlandırmaya çalışarak onun tüm güzelliklerini izleyiciye sunuyor, Fransız ressamı Antuan Vatto ve Honore Fragonara'nın ve Rokotov ve Dmitri Leviski sanatını yeniden araştırıyorlardı. *Sanat Dünyası* Rus okuruna daha önce bilmediği Avrupa kültürünü (Fin, İskandinav ve İngiliz grafik sanatını) tanıttı. Bu toplumun ressamlarının farklı özelliği, eklektik olmalarıydı. Hem resim çiziyor, tiyatro oyunları düzenliyor hem de dekoratif-uygulama sanatı ve grafik tasarımcılığıyla uğraşıyorlardı.

Resim 40: Benua'nın Altın Deri dergisi için resmi (vinyet)

Benua'nın en iyi eserleri grafikti; aralarında A.S.Puşkin'in "Bakır Atlı" (1905-1922) şiirine çizdiği resimler de vardı. Dizinin temel kahramanı Petersburg'tu: Sokaklarıyla, kanallarıyla, mimarisiyle ince hatlar aracılığıyla ve kırmızı ve koyu renklerin dramatik dengesizliğiyle sunulmaktaydı şehir. "Faciannın Doruğunda" ise Yevgeni'yi takip eden korkunç pehlivanın kaçarak Petro abidesi önüne gelmesini üstat siyah, koyu renklerle göstermişti. Benua'nın sanatında yalnız kahramanın ve onu samimiyetsizliğiyle mahveden dünyanın birbirine karşı karşıya gelmesi gibi romantik fikirler yaygındı.

Resim 41: A. Benua ve S. Dyagilevin editörlüğüyle yayınlanan Sanat Dünyası dergisi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

20. YÜZYIL RUS – SOVYET DERGİ İLLÜSTRASYONU

3.1. 1920-1955 Rus – Sovyet Dergi İllüstrasyonu

Tüm dünyada olduğu gibi SSCB’de de fotoğraf gazeteciliğın gelişimi 1920li, 30lu yıllara denk gelmekteydi. Dolayısıyla bu dönemde Sovyetler Birliği’nde oluşan siyasi durum bu sürece damgasını vurdu. Böyle totaliter yapıya sahip toplumun tüm özellikleri devlet çıkarlarına hizmet etmekteydi. Bu dönemde foto-gazeteciliğın genel durumunun analizi devletin sanata müdahalesinin ne ile sonuçlandığını açık şekilde göstermekteydi.

İlk günlerinden itibaren Sovyet grafik tasarımcılığı ve illüstrasyonunun güncel olaylarla ilişkisi, görevlerinin geniş kapsamı ile dikkat çekmekteydi. Sovyet döneminde grafiğın tüm çeşitlerinin (siyasi ve reklam posterleri, karikatür, kitap grafiği, tezgâh resimleri ve gravür vb.) gelişmesi için belli bir ortam mevcuttu. Grafik sanatı insan hayatının önemli faktörüne dönüşmüştü, dünyanın gerçek yüzünü gösteren sanatın gelenekleriyle ilgisi zaman geçtikçe daha da kuvvetleniyor, onun yenilikçi özellikleri hiciv yazarların ve poster uzmanlarının toplu propaganda çalışmasında meydana çıkıyordu.

İç savaş yıllarında siyasi poster ön plandaydı. Siyasi poster, sanatın bir dalı olarak kendi içeriğine göre yeni, mücadelecı, devrimci ruhuyla sanki hayatın kendisinden doğmuştu. Kaynak açınsındansa birinci Rus devrimi döneminde faaliyette olan dergi grafiği geleneklerine dayanıyordu. Dergilerdeki poster çok kısa bir zamanda alegorilerle dolu, bol resimli bir Sovyet sanatı dalına dönüşerek zirveye tırmanabildi. İşın ilginç tarafı, hiciv ve kahramanlık yüklü dergi posterlerinin aynı zamanda gelişiyor ve başarı kazanıyor olmasıydı. Bu dergi posterlerin yüksek coşkulu tarzı onların en büyük başarısıydı.

İç Savaş yıllarında dergi posterin yeni bir biçimi olarak kabul edilen “gelişimin hiciv penceresi” diye yeni bir akım oluştu. Bu hem posterihem de gazeteyi andıran bir yayındı: Bir olayı her yönüyle ele alan, birkaç resim içeren büyük çaplı renkli kâğıtlara basılıyordu. Kalıp aracılığıyla çoğaltılıp mağaza vitrinlerine, istasyonlara, insanların toplu olarak bulunduğu yerlere asılırdı. Moskova’da ilk meydana gelen “pencereler” hızla diğer kentlere de yayıldı. Cepheden gelen haberler, İtilaf Devletleri ve Beyaz Muhafız Birlikleri’nin (Beyaz Ordu) yenilgisi, salgınlarla mücadele... bir deyişle ülkenin güncel yaşamı burada yer almaktaydı. Bu yayınlarda

halkın ruhu ve kaba mizahı görülmekteydi. Resimle metin arasında sıkı bir bağlantı vardı. Tüm bunlara rağmen bu "pencere"lerde biçimcilik hâkimdi, işte bu nedenle de sırf propaganda amacına hizmet eden pankartlar arasında "pencerenin" belli bir konumu olmadı.

"İmar dönemi"nin başlamasıyla dergi poster sanatının kalitesi de yükselmeye başlar. Biçim arayışları 20-30lu yıllarda dergi posterlere yeni bir tarz katar. V. İ. Lenin'e adanmış birkaç ilginç dergi posterini meydanlara ulaştı. Bu yayınların temel içeriği yeni yaşam sevinci, sosyalizmi kuran insanların karakterlerini yansıtmaya yönelikti. 30lu yıllarda faşizm konulu Sovyet Posterleri yaygınlaştı. Bu posterlerin temel amacı faşizmin gerçek yüzünün göstermekti. Bu dergi pankartlarda faşizmin ölüm saçan korkunç bir ideoloji olduğu gösterilmektedir, o, siyah bir örümceğe benzetiliyordu. II. Dünya Savaşı yıllarında poster sanatı daha da yaygınlaşmaya başladı ve Rus ressamlarının başlıca görevi artık bu tarza yöneldi¹⁷.

Leningrad'ı (St. Petersburg) abluka döneminde "Savaş kalemi" toplumunun ressamları savaş konulu resimlerle dolu pankartları halka sunuyorlardı, bu olay Rus sanatının tam bir kahramanlık safhası olarak değerlendiriliyordu. 1941 yılı Haziran ayından itibaren Moskova'da "Pencere TASS" çalışmaya başladı. Sonralarda bu görev Özbekistan'da, Azerbaycan'da, Kırgızistan'da ve diğer cumhuriyetlerde de yaygınlaştı. Savaşın en zor günlerinde illüstratörler, pankart ustaları bu görevleriyle vatana hizmette bulunmuş oldular.

¹⁷ Voronov H. V. (1997). *Rus Tasarımının Tarihine Dair Denemeler*. Cilt 1. Moskova.

Resim 42 : "Pencere TASS"

Sovyet dergi karikatürünün tarihi Ekim devriminin ilk günlerine denk gelmekteydi; dergi hicivinin hızlı gelişimi ise 20li yıllardan başlıyordu. Bunların arasında özel bir yere sahip, 1922 yılından itibaren yayınlanan *Krokodil* dergisiydi. 1923-26 yıllarında Gürcistan, Özbekistan, Ukrayna, Tacikistan, Türkmenistan ve Başkurdistan'da hiciv dergileri basılmaya başlar. Bu dönemin dergilerinde ev karikatürleri önemli yer tutmaktaydı. Ressamlar eski zamanların kalıntılarına gülerek yeni insan karakterinin, emeğe zekice yaklaşımın, sağlıklı yaşamı yansıtmaktaydı. 1933 yılından itibaren *Krokodil* [Timsah] Rusça yayınlanan en önemli hiciv dergisi haline geldi.

Resim 43: Krokodil [Timsah] dergisi 1931/25

30lu yılların sonlarında ise gazete ve dergi illüstrasyonunda başlıca yeri uluslararası konular tutmaktaydı. Bunu yeni başlayan II. Dünya Savaşı gerektirdi. Bu ise ev karikatürünün gelişimini zayıflatıyordu. İlk günlerden itibaren uluslararası konular siyasi yaşantıya çabuk adapte olmaya başladı. Ressam ve gazeteciler siyasi olayların gerçek yüzünün yanı sıra yeni kurulmuş Sovyet Devleti'nin düşmanlarının da gerçek yüzünü ortaya koymaktaydı.

Sovyet dergi poster ve karikatürü birçok illüstrasyon ressamı yetiştirdi. Sovyet siyasi grafiğinin en ünlü ressamlarından biri Dmitriy Stahiyeviç Moor'du (Orlov) (1883-1946). 1905 yılında Moskova Üniversitesi'nde eğitimini bitirmiş, 1908 yılından itibaren ünlü *Budilnik* hiciv dergisinde çalışmakla başarı kazanmıştı. Onun karikatürleri siyasi sertliği ile seçilmekteydi. Onun görevinin en başarılı dönemi 1920-1921 yılları arasındaydı. İşte bu dönemde, "Beyaz Patrona Kırmızı Hediye", "Sen Gönüllü olarak mı Katıldın?", "Yardım et" eserlerini yarattı. Moor poster konusunda şunları yazmıştı: "Tutku! İşte plaket için önemli olan bu, tutku olmadan kendini onaylayamazsın".

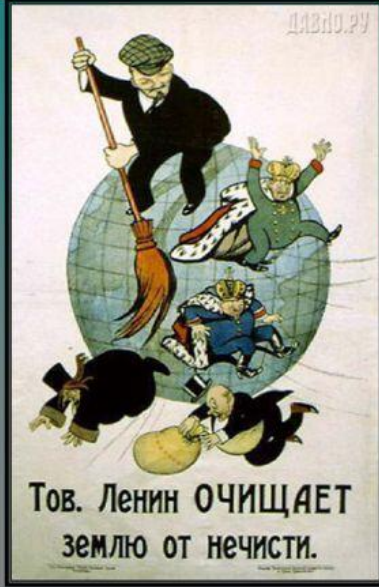
Moor'un bir dahaki plaket, dergi, karikatür ve kitap illüstrasyonlarında dine yönelik konular, uluslararası toplumların gerçek yüzünü gösteren konular önemli yer tutmaktaydı. Siyah beyaz yol ince hatların esnekliği ile uyumluydu. II. Dünya Savaşı yıllarında ihtiyarlayan ressam, artık tüm becerilerini faşistlerin Sovyet topraklarındaki vahşetini göstermeye sevk edecekti.

Resim 44: "Yardım et" Resim 45: "Sen Gönüllü Mü Katıldın?"

Aynı Moor gibi, Viktor Nikolayeviç Deni (Denisov; 1893-1946) de devrimin ilk yıllarında siyasi grafikerlik üzerine çalışmaya başladı. Gençken N.P.Ulyanov'dan dersler alan, 1910lu yıllardan ünlü aktörlerin karikatürlerini çizmekle işe başlayan ressam, ifade şekliyle profesyonel özgürlüğe ulaşabilmişti. Devrim yıllarında plaketçizmeğe başlayan sanatçı faaliyetini çok aktif şekilde hiciv propagandacısı olarak devam etti.

5. «Новое искусство»

Тов. Ленин ОЧИЩАЕТ землю
от нечисти
Дени, Черемных

МООР Д.С. Плакат. 1920

MyShared

Resim 46: Viktor Nikolayevich, Deni dergisi plaketteri

Onun karikatür ve posterlerinin temelini portre fantezileri oluşturmaktaydı. Tasvir edeceği kişinin çizgilerini ustaca aktarmakla birlikte onun eksiklerini de yoğun şekilde göstererek onlara gülebiliyordu. Deni savaş yıllarında bile geleneklerine sadık kalmayı başardı. II. Dünya Savaşı'nın ilk günlerinde çizdiği "Moskova'ya! Hih! Moskova: Oh!" adlı plaketi (1941) keskin hicvi ile meşhurdu.

Resin 47: "Moskova'ya! Hih! Moskova: Oh!" adlı dergi plaketi (1941)

Hiciv grafikerliğinin en ünlü temsilcilerinden biri de eğitimini Avusturya'da almış Lev Grigoryeviç Brodatı'ydı (1889-1954). O, Petrograd'da satirik "Pencere"nin en iyi temsilcilerinden biri olarak 1918 yılında resimli ilk hiciv dergisi *Kırmızı Şeytan*'in editörlüğünü yaptı, daha sonra ise *Begemot*, *Smehaç*, *Krokodil* dergilerinde çalıştı. O, Sovyet grafik sanatında yabancı konulu hiciv illüstrasyonların temelini atan ressamdır. Brodatı'nın savaşa kadarki resimleri çizgilerin ve renklerin güzelliği, kompozisyonun plastikliği ile ilgi çekmektedir. 40lardaki-50lerdeki poster illüstrasyonları ise psikolojik derinliği, renklerin zenginliği ile dikkat çekiyor.

Plaket ve hiciv konulu tasvirlerden farklı olarak "tezgâh grafikerliği" denilen, estampın sanattaki yeri daha eskilere dayanmakta. Fakat bu tarzın özelliği ve karakterinin modern insanlar tarafından kabul edilmesi için uzun bir zamana ihtiyaç vardı. İlk başlarda peyzaj ve portre hâkim tarzlardandı. Bu tarzların üstatları devrimden önce ortaya çıkmış sanatçılardı. 20'li yılların sonlarında tezgâh grafiği sanatına ilgi daha da arttı. Modern insanların grafik sanatını estetik açıdan anlaması farklı yönler yayılmaktaydı. Bir grup sanatçı romantizme, bazıları ise lirik röportaja önem veriyorlardı.

30lu yıllarda estamp sosyal anlam kazanarak hızlı gelişimini sürdürdü. II. Dünya Savaşı yıllarında estamplar çok gelişti. Bu dönemin grafik sanatı yüzlerce çizimlerde, tasvir ve baskılarda insan kahramanlığının tarihine dönüştü. Edebiyat, sinema gibi grafik illüstrasyonlar savaş sahnelerini sanki halka canlı şekilde haykırıyordu. Dergi sanatı ilk yıllarından itibaren devletin vesayetine alındı. Ucuz kâğıtlarda basılan dergilerin illüstrasyonları ülkenin en iyi ressamlarının dikkatini çekiyordu. Onlar ise dergi grafikerliğinde realizmin temelini kurdu. O yıllarda ve daha sonra illüstrasyon sanatını B. M. Kustodiev, E. E. Lansere gibi ünlü sanatçılar devam ettirdi.

Sovyetlerin grafik sanatında dergi tertibatı ve illüstrasyon dergi sanatının bir birim altında birleşen iki tarafı olarak görülür. Yüksek düzey ifade biçimi ise onların temel belirtisidir. Grafik tasarımcıları derginin içeriğini tam derinliği ile açmayı amaçlayarak güzel çizimler oluşturmaktalardı. Bu yıllarda devrimden oluşan dergiler kendi illüstrasyon sanatçılarını bulurlar. 20li yıllarda dergi grafiğinde ksilografi başlıca yer almaktaydı. 30lu yıllarda dergi illüstrasyonu sanatında yeni talepler oluşur, illüstrasyon kullanan dergiler sırasına *Abraksas* (Petrograd, 1922), *Albatros*

(Petrograd, 1918), *Muza* (1918), *Sanat Evi* (Petrograd, 1920), *Hayat* (1922), *Herkesin Dergisi*(Moskova, 1928), *Hayalperestin Notları* (Petrograd, 1919), *Yıldız* (Leningrad,1924), *Bayrak* (Moskova,1919), *Çalışma Bayrağı* (Moskova, 1918), *Demirci* (Moskova, 1920), *Moskova* (Moskova, 1918), *Posta* (Moskova, 1923), *Yeni Dünya* (Moskova, 1922) girer. İllüstrasyon ressamlarının genç nesli güncellemeleri ile göz önündelerdi. Kahramanlarının derin psikoloji heyecanı ile tasviri dergi ve estampın gelecekteki gelişimini belirledi. Ücretsiz resim tekniği ön plana geçti. Bu dönemde çocuk dergilerinin illüstrasyonunda hızlı ilerleme başladı. Savaş yıllarında dergi grafiğinde ciddi ve zorunlu değişiklikler oldu. Savaş ihtiyaçlarına bağlı olarak yayınevi daha hızlı yöntemlere başvurdu. Savaş konulu dergilerde daha çok deneme eserleri ve masallar tercih edilir, onlara ait resimler çiziliyordu. Bu dönemde daha çok hicivli illüstrasyon tercih edilirdi¹⁸.

Sovyetlerin estamp ve dergi grafiğinin gelişiminde sanatçıların yaşlı kuşak temsilcilerinden sayılan A. P. Ostroumova-Lebedeva'nın, İ. N. Pavlov'un, K. F. Yuo'nun, P. A. Şillingovski'nin, İ. İ. Nivinski'nin, D. N. Kardovski'nin çalışmalarının büyük etkisi vardı. Genç kuşak ise aniden değil de yavaş yavaş kendi yeniliklerini getirmeğe başladı. Böylece, yaşlı neslin yaydığı ciddi klasik ve realizmine genç neslin yaşadığı dinamik ve romantizm dolu akınlar eklenir. 20li yılların ikinci yarısında fabrikacı emeği ile ilgili resimler Moskova'nın eski sokaklarını değiştirir. Çamaşır yıkayan kadının ağır el emeği, ayakkabıcının kirli, ücreti düşük görevinin yerine metalurji fabrikalarında çalışan işçilerin emeği geçer. Bu resimler insanların emeğine saygıyı telkin ediyordu.

Hayattaki yeniliklere hassasiyetle yaklaşmak bu illüstratörleri onu yansıtan imgelerde yeni ifade biçimleri aramalarına neden oluyordu. Böyle illüstratörlerarasında Nikolay Nikolayeviç Kuperyanov (1894-1933) ve Aleksey İlyiç Kravçenko (1889-1940) gibi sanatçılar sayılabilir.

Kupriyanov'un dergi illüstrasyonları inanılmaz ifade gücüne sahipti. M. Gorki'nin fabrika borularından çıkan ağır duman ve hazin sabah resmi dergi grafiği sanatının ilk lirik peyzaj yöntemlerinden biridir.

A. İ. Kravçenko yağlı boya ressamı olmasına rağmen dergi illüstratörü sıfatıyla da çok ünlüydü. Fantastik, yaşlılığın mübalağası ve romantizmin esrarenizliği onun illüstrasyonları için karakteristik belirtiydi. İllüstrasyonlarında

¹⁸ Voronov H. V. (1997). *Rus Tasarımının Tarihine Dair Denemeler*. Cilt 2. Moskova.

fantastik yansımalarıyla ünlü Kravçenko, çağdaş hayatın gerçekliğini çok güzel ifade edebiliyordu.

Hayattaki güncellemeleri resimlerde insan imajlarıyla aktarmayı başaran Georgiy Semyonoviç Vereyskiy'di (1886 - 1963). Ressamlığın püf noktalarını Harkov'da E. E. Şreyder'in özel stüdyosunda öğrenmiş, sonra ise Harkov ve Petersburg üniversitelerinde eğitimini sürdürmüş, 1905 yılı devrim yürüyüşlerine katılmış, bu nedenle de hapse girmiş ve birkaç yıl boyunca göçmen hayatı yaşamıştır. Devrim sonrası vatanına dönen ressamın Petersburg Hermitage'da uzun süre çalışmasının hayatına büyük katkısı oldu. Onun illüstrasyonlarının ilk kahramanları aktör, şarkıcı ve sanatçılardı, II. Dünya Savaşı yıllarında ise onların yerini Sovyetler Birliği Kahramanları aldı¹⁹.

30lu yılların tezgah grafiğinin çeşitliliğinden konuşan zaman illüstrasyon ve plaket ustası V. A. Favorski'nin (1886-1964) adını vurgulamak gerekir. Onun çektiği illüstrasyonlarda doğaya eski sadakat, güzellik ön plandadır.

Resim 48: Sovyet döneminde çocuk dergileri illüstrasyonları

30lu yıllarda illüstrasyon sanatına getirilen yenilikler, Yevgeniy Adolfoviç Kibrik'in ekseninde incelenmelidir. İlk profesyonel eğitimini Odessa resim enstitüsünde aldı. 1934-1936 yıllarında o, P.Pollanın *Kola Bryun'on* eserine, 1937-1938 yıllarında ise Charles de Koster'in *Ulenşpigel Hakkında Efsane* eserine dizi illüstrasyonlarını çizmiş bir ressamdı. Bununla da tarihin çeşitli bölümlerini anlatan, değişik halk karakterlerinin oluşturulmasına imza atan illüstrasyon sanatçısı karakteri ortaya

¹⁹ Chegodaeva M. A. (1986). *1955-1980 Yıllarda Rus Sovyet Sanatsal İllüstrasyonu*: tez Moskova, 127.

çıkıyordu. Artık 1944-1945 yıllarında o, dergiler için çizdiği illüstrasyonlarla insanlık ve güçlü kişiliğin, kocaman ve temiz kalbin ve Vatana aşkın bir marşı olarak seslenmekteydi.

Resim 49: 1945'te Sovyet dergileri

30lu yıllarda Rus dergilerinin en iyi illüstrasyon sanatçılarından biri olarak Dementiy Alekseeviç Şmarinov ün kazandı. O, ressamlığın ilk sırlarını Kiev'de N.A.Prahov'un, daha sonra ise Moskova'da D. N. Kardovski'nin stüdyolarında öğrenmeye başlar. İlk çalışması ise F. Panferov'un ve M. Gorki'nin eserlerine yönelik çizdiği resimlerdi. Ona büyük başarı getiren ise 1936 yılında F. M. Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* eserine çizdiği resimler oldu. Böylece Sovyet illüstrasyonuna insan kalbinin sevinci, manevi azaplarının, iç ağrılarının ifadesi, insanoğlunun kötülüğünün tasviri, aydınlık ve karanlığın çatışması bir konu olarak dâhil oldu. Daha sonra Şmarinov Sovyet dergilerinde çizdiği illüstrasyonlarla sadece karakterlerin psikolojik renkliliğini değil;

aynı zamanda onların klasik berraklığını, insanoğlunun aydınlık geleceğe can atmasını ifade etmeğe başladı.

Savaş yıllarında Şmarinov'un hayat veren dinamik sanatı ona kadınların ve çocukların arka cephede gösterdikleri kahramanlıklara ait, duygusal açıdan güçlü dergi pankartları yaratmasına yardımcı oldu.

Resim 50: Şmarinov'un dergi illüstrasyonları

Şmarinov gibi çocuk dergi ve kitaplarının illüstratörü sayılan A. F. Pahomov da savaş yıllarında estamp yöntemine başvurdu. O, Rus köy yaşamını, köy çocuklarını iyi tanıyordu ve bu nedenle onun illüstrasyonları canlı ve daha gerçekçiydi. Savaş yıllarında *Leningrad`ın Abluka ve Yapılanma Yılları* (1941-1949) başlıklı dizi illüstrasyonları kahraman şehrin hayatını yansıtan tarihe dönüşüyor. Bu illüstrasyonların kahramanları kadınlar ve çocuklardı. Onların elleri şehri düşman

saldırılarından koruyordu. Ressam onların büyük sınavlardan geçen yüzlerini, kuşatma günlerinin sadeliğini, sessizce acı çeken Neva nehrini bize göstermekteydi.

Savaş bittikten sonra ilk yıllarda çizilen illüstrasyonların konusu yaşanmışların bir nevi ifadesi idi. Ama zaman geçtikçe meydana gelen yenilikler bu resimleri yönlendirmeğe başlar. Dergi basımı işinin genişletilmesi ve plaketlerin sayısının artması, 50li - 60lı yılların sonlarında hiciv dergilerin sayısının artması illüstrasyonun toplu karakter almasına yardım etti. Buna rağmen savaştan sonraki illüstrasyonda ressamı rahatsız eden kendi sorunları vardı: estamp ve pankartlarda Sovyet vatandaşının romantik karakterinin oluşturulması, dergi illüstrasyonunda klasik dünyanın manevi zenginliğinin benimsenmesi, karikatürde-uluslararası milliyetçiliğin hicivle ifşası gibi. Bunların tümü savaş sonrası Sovyet dergi illüstrasyonunun temel konusu olarak kaldı²⁰.

50lerin ikinci yarısında grafikte yeniliklere eğilim arttı. Böylece genel-sembolik karakterler oluşmaya başladı. Dergi grafiğinde çizimler kompozisyonun ifadesinde aktif rol oynamaya başladı. Bu bir taraftan iyi sayılsa da, diğer taraftan ifadeli psikolojik karakterlerin kaybedilmesine neden oluyordu. Savaştan sonraki dönemde dergi ve gazete illüstrasyonu da hızla geliyordu. Boris İvanoviç Prorokov dergi ve gazete illüstrasyonunun siması haline dönüştü. Savaşın ilk yıllarında gerçek yüzünü gazete ve dergi sayfaları aracılığı ile açtı. Savaş sonrası gazete ve dergiler için çizdiği "Komutan Çin'i", "İşte Amerika", "Barış uğruna" illüstrasyonları bir duygu seliydi. Onun sanatı kitap illüstrasyonuna da başvuruyordu.

50li yıllardan itibaren Rus illüstrasyon ressamı yeni nesli şekillendirmeye başladı. Bunlardan biri D.A.Dubrinskiy (1920-1960) idi. A.P. Gaydar'ın *Cuk ve Gek* ve diğer kitaplarına çizdiği illüstrasyonlarla tanınmıştı. İlerde S. Antonov'un, İ. İlf ve E. Petrov'un eserlerine çizdiği resimlerle çağdaşlığı ifade etmenin yollarını aradı. Onun bu illüstrasyonlarındaki kadın karakterlerinin doğallığı, kederi ile anlamayı güzel tarif etmektedir. 1959-1960lı yıllarda Dubinski'nin sanatı hızla gelişmeye başladı. bu yıllarda A. İ. Kuprin'in *Baş Başa* eserine çizdiği illüstrasyon onun en mükemmel eseri olarak kabul edilir.

²⁰ Sarabyanova, D. V. (Ed.). (1989). *Rus ve Sovyet Sanat'ının tarihi*, (2. Baskı) Moskova.

Resim 51

Savaştan sonraki Rus illüstrasyonunun ünlü temsilcilerinden biri de A. M. Kanevskiy'di. 1939 yılında M. E.S altıkov-Şedrin'in masallarına birkaç estamp yaparak, sahip olduğu keskin hiciv, karakteri ifade yeteneği, kahramanların iç mahiyetini açma becerilerinin gizli yönlerini ortaya çıkarttı. Çocuklar için çizdiği resimlerde ise hayal gücü, abartılı hicvi onu diğer illüstrasyon sanatçılarından farklı kılıyordu.

Grafikerlik sanatında büyük başarılar çocuk kitaplarının illüstrasyonu alanında kazanıldı. Bu alanda yaşlı kuşağın illüstrasyon ressamı K. İ. Çukovski'nin ve S. Y. Marşak'ın kitaplarına illüstrasyon yapan Vladimir Mihayloviç Konaşeviç (1888-1963) ve Vladimir Vasilyeviç Lebedev (1891-?) sayılırdı. V.M.Konaşeviç'in illüstrasyonları hafifliği ve düşündürücülüğü ile V. V. Lebedev'in illüstrasyonları ise ifade gücü, bir az masum ve para dünyasına karşı olan sevinci ile farklıydı. Onlarla birlikte renkli litografi ustası sayılan Yevgeniy İvanoviç Çaruşina (1901-1965) kendi illüstrasyonları ile çocuklar için çizgi filmlerine katkıda bulundu. Onların çabasıyla ile çocuk kitapları gerçek anlamda sanat örneğine dönüşüyor, kullandıkları idraki ve estetik yönler, parlak karakterler, çocuklara hayat konusunda ilk bilgiler veriyordu.

Savaş yılları sonrası poster illüstrasyonu hızla gelişmeye başladı. Komünist Parti'nin propaganda makinesi, poster ressamlarının çalışmaları ile hareket ediyordu. Fakat "kişilik kültü," poster çalışmasının gelişimini olumsuz etkiliyordu; çizilen pankartlar yaşamı ancak yüzeysel olarak yansıtmaktaydı. 50li yılların ikinci

yarısından poster sanatı bu etkilerden kurtulabildi ve yeni sanatsal fikirlerin arayışı başladı. Bu dönemin başlıca poster ressamları Viktor Semyonoviç İvanov, Aleksey Alekseyeviç Kokorekin, Viktor Borisoviç Koreskiy'di. Onlar artık II. Dünya Savaşı yıllarından beri tanınıyorlardı. Sovyet plaketi açısından eserleri en iyiler arasındaydı. V. S. İvanov daha etkin çalışmaktaydı. Onun pankartlarında insanların gerçekçi özellikleri yansıtılmakta. 1943 yılında çizdiği "Yerli Dinyeper suyu içiyoruz" yazıları ise sade dille yazılmıştı ve ciddiyete yeminli gibiydi. Onun en iyi çalışmalarından biri de 1948 yılında çizdiği "5 yıllık planı 4 yıl içinde gerçekleştiririz!" plakettir. Kaynakçı tasvirini oluşturmakla ressam onun yüzünde işine bağlılığı, coşkuyu en iyi şekilde yansıtabilmişti. Onun bir sonraki çalışmaları arasında barış uğrunda mücadeleye adanmış pankartlar özel yer tutmakta: "Barışı koruyalım. Savaşa 'Hayır' diyelim!" (1953), "Tüm gezegende arkadaş kişiler ..." (1958)²¹.

Resim 52: "Altın Orduaskeri, kurtar!" (1942) dergi plaketi

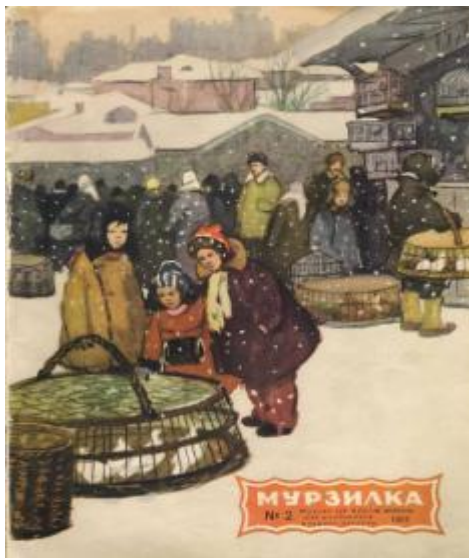
Sovyet dergi plaket tarihine A. A. Kokoreki'nin ve V. B. Koreski'nin eserleri de dahildi, onun "Altın Ordu Askeri, kurtar!" (1942) plaketi foto-montaj yöntemi ile gerçekleştirilmiştir, kendi derin dramatizmine göre II. Dünya Savaşı yıllarında çok kabul görmüştür. A. A. Kokoreki'nin savaş sonrası çalışmaları ise neşeli, etkin renkliliği ile seçiliyordu. Onun sanatında Sovyet Ordusu'na ve denizcilerine, gençlere

²¹ Rus Sovyet Gazetecilik Tarihi Üzerine Denemeler. (1966), 178.

ve spora adanmış pankartlar önemli yeri tutuyordu. Tören, coşkulu "Zafer ruhlu işçi sınıfımıza alkışlar olsun!" plaketini Ekim Devrimi'nin 30. yıldönümüne adanmıştı. 1917 yılı devrimci halkı sembolize eden kırmızı renkli simalar fonunda önde muhteşem işçi siması, ardından savaşı - tankçı ve çiftçi simaları tasvir edilmişti. İki plan - şartlı ve gerçek, iki grup imge uyumlu şekilde birleştirilmiştir. Bu birleşme, plaket aracılığıyla Sovyetler ülkesinin devrimden itibaren ta bugünkü özgürlüğüne kadar katettiği 30 yıllık yolu açıklanmıştır.

Bu dönemde N. N. Vatolina, V. İ. Govorkov, K. K. İvanov, V. N. Karamzin ve başkaları da poster ressamlığı vazifesini üstlenmişti. Onların posterleri gençlere ve çocuklara, barış için mücadeleye, uzayın fethine ve Sovyet vatandaşlarının emeğine adanmıştı. Bu sanatçılar büyük zorluklarla karşılaşmalarına rağmen, yine de kişisel özelliklerini yansıtmaya çalışarak, siyasetin karanlık yönlerini kendilerine özgü şekilde aydınlatıyorlardı. 50lerin ikinci yarısında ve daha sonra bu alana N. İ. Tereşenko, O. M. Savostyuk ve B. A. Uspenskiy, N. P. Çaruhin, Ç. V. Aleksandroviç gibi gençler giriyorlardı.

Çijikov Viktor Aleksandroviç 26 Eylül 1935'te Moskova'da doğdu. Daha okuldayken kendi resimlerini yayınlıyordu. 1958 yılında Moskova Poligrafi Enstitüsü'nün düzenleme-yayınlama fakültesi, tasvir-tertibat bölümünü bitirdi. Ünlü *Murzilka*, *Krokodil*, *Neşeli Resimler*, *Dünya Etrafında* dergilerinde çalıştı. Görevine karikatür ressamı, şarj yazarı olarak başladı. Moskova'da yapılan 22. Olimpiyat oyunlarının sembolü sayılan Rus ayısının müellifidir²².

Resim 53: Murzilka dergisi 1957/02

²² Rus Sovyet Gazetecilik Tarihi Üzerine Denemeler. (1966), 198.

"Pencere TASS"ın gelenekleri propaganda pankartlarında da devam ediyordu. İlk kez 1956 yılından Moskova'da, daha sonra ise diğer cumhuriyetlerde basılmaya başladı. 1956 yılında Leningrad'da *Askeri Kalem* yayına devam etti. Onun temel içeriği ise hicivdi.

50li yılların ikinci yarısında dergilerde hiciv konulu çizimler SBKP'nin 20. Kurultayı sonrası hızla yayılmaya başladı. Bu alanda Y. A. Ganf, K. S. Yeliseyev, B. Y. Yefimov vd. resimleri özel yer almaktaydı. Yefimov'un sanatı şu an bile hala gündemde. Güncellik onun posterlerinin temel özelliği idi. Onun 1957 yılında çizdiği "Batı Avrupa'da Okyanus Ötesi Patron" isimli plaketinde bu yoğun şekilde belirtilmiştir: Sam amca önünde eğilerek NATO kelimesini düzgün yazmaya çalışan insanlara alaycı bakışlar atar.

Çevre karikatüründe mizahi yön büyük önem taşımaktaydı. Onun en kıdemli temsilcisi K. P. Rotov'du (1900-1959). 50li yıllar onun en verimli çalışma dönemidir. Rotov, çok mantıklıdır, gaddarlıkla alay edebilir, onun bizim çevremizde yeri olmadığını göstermektedir. İnsanlarla iyi ilişki kurmak Rotov'un temel özelliği idi. Güldürerek o, sadece eğlendirmiyor, aynı zamanda insanları eğitiyordu. Rotov üslubuna yakın tarz İ. M. Semyonov sanatına özgüydü. *Krokodil* dergisinin önde giden ressamlarından biriydi. Mizahi yönü gençleri çok etkiliyordu.

Resim 54: Krokodil dergisi, İ.M.Semyonov'un illüstrasyonları

Onlar K. P. Rotov'un, V. N. Goryaev'in, L. V. Soyferti'sin yaratıcılığın besleniyor ve yaratıcı yollarını arıyorlardı.

3.2. 20. Yüzyıl Başı Rus Dergilerinde Toplumsal Foto-gerçekçilik

Dergi foto-röportajı sanatın diğer dalları arasında daha sağlam bir konuma sahipti; kendi gerçeklerini daha güzel ve benzersiz şekilde aktarabilirdi. Bugün Rusya'da bu alan hayli gelişmişse de bu sanatın kat ettiği gelişimi çok az kişice bilinmektedir:

20. yüzyılın başlarında Rus dergi illüstrasyonunun temelini sosyal fotoğraf gerçekçiliği oluşturmaktaydı. Toplumsal foto-gerçekçilik, dünya dergi foto-röportaj tarihinde eşsiz bir olaydır. Yeni kurulmuş Sovyet Devleti'nin başarılarını gösteren ve sosyal yaşam tarzını idealleştiren sosyal foto-gerçekçilik 20. yüzyılın 30lu-50li yıllarında vazgeçilmez bir sembolizme yol açtı. 1932 yılında Komünist Partisi'nin kurulması ile tüm sanatsal üslûplar değiştirildi. Bu olay sanatsal ve edebi toplumların tek standarda uydurulması ile sonuçlandı. Rus kültürünün yeniden kurulması 1934 yılında Sovyet yazarlarının I. kurultayında sosyal gerçekçilik siyasetini kabul edilmesinden sonra sona erdi. Fotoğraf toplumsal düşüncenin en önemli sanatsal propaganda araçlarından birine dönüştü. Bunun temel amacı yeni Sovyet insanının oluşturulması idi. Dergilerdeki sosyal foto-gerçekçilik kahramanları erkek ve kadınlar, mutlu öncüler, bol ürün, askeri güç ve yeni ekonomi siyasetinin başarıları idi²³.

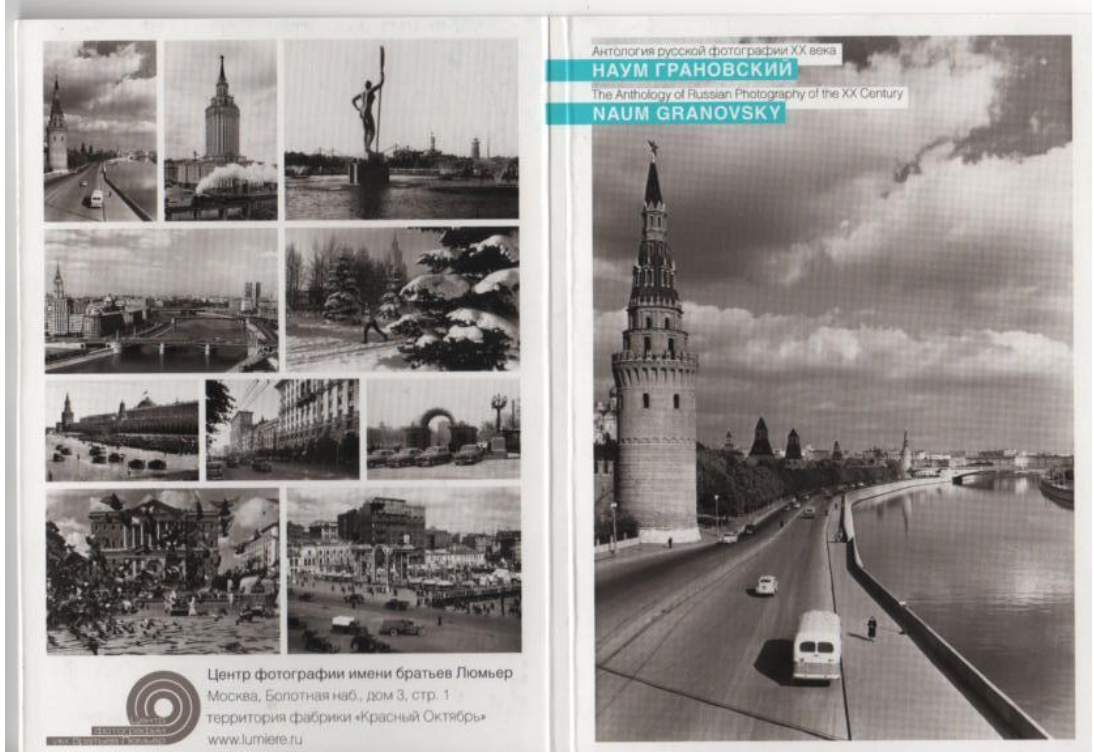
20. yüzyılın başlarında Rus dergilerinde Toplumsal foto-gerçekçiliği ortaya çıkaran, Sovyetler Birliği'nde meydana gelen temel olayları fotoğrafa aktaran fotoğrafçılardan biri olan Emmanuel Evzerihin'dir.

Onun fotolarında dev inşaatlar, geçit törenleri, dönemin tanınmış insanlarından Maksim Gorki ve Mihael Kalinin, Valeriy Çkalov ve Mihael Gromov yer almaktaydı. Kendi fotoğrafları ile döneminin tarihini yazan foto-gazetecilerden sayılır²⁴.

Sovyet fotoğrafçı Naum Granovskiy, Moskova'nın foto-tarihini yazanlardan biridir. Onun fotoğrafları temelinde Moskova'nın 50 yılda nasıl değiştiğini gösterir. Fotoğrafçılık hayatı Moskova'da geçti. İlk önce başkent merkezini, Moskova vilayetinin köylerinin fotoğrafını çekmiştir. 20. yılların sonlarından itibaren başkent sokaklarını farklı yıllarda okurlara aktararak onların ne kadar değiştiklerini gösterebilmiştir.

²³ Zakovyrina N. S. (2007). *1920-1930: Sovyet Fotojurnalizmin Gelişim Özellikleri Ve Sovyet Fotoğrafı Dergisi*, St. Petersburg, 112.

²⁴ Baltermants I. D. (1981). *Fotojurnalizmin Biçim ve İçeriği: Özgünlük - Anlatım*. Moskova. 34.

Resim 55: Sovyet fotoğrafçı Naum Granovskiy, Moskova Foto-tarihi

II. Dünya Savaşı yıllarında Moskova askeri gazetesi olan *Heyecan* gazetesinin foto gazetecisi görevini üstlendi. Bu dönemde savaş yerlerinden çektiği fotoğraflar halen Moskova'daki Silahlı Kuvvetler Müzesi'ndedir.

Resim 56: Sovyet fotoğrafçı Naum Granovskiy, savaş fotoğrafları.

Savaştan sonra ise Moskova dergilerinde yeniden yapılanmayı yansıtmak için foto-muhabir olarak çalıştı.

Mark Markov-Grinberg, *Sovyet Güney, Spark, Değişim, İnşaat SSCB, Kelime Savaşçısı* gibi birçok Sovyet dergilerinin foto muhabirliğini yaptı.

Resim 57: Mark Markov-Grinberg`in dergi için çektiği foto

Çektiği fotoğrafların karakterleri, döneminin emek kahramanları ve işçilerdi. Yarattığı sade insan imajları ile Rusya Fotoğrafçılık Kurumu onursal üyesi seçildi.

Arkadiy Şayhet, ünlü bir Sovyet fotoğrafçısı ve foto muhabiridir. İlk eserleri 1923 yılında yayınlandı. Bir yıl sonra *Ogonyok* dergisinde göreve başladı, ilk günden itibaren de onun çektiği fotoğraflar derginin kapağını süsledi. Sovyet fotoğrafçılık tarihinde Arkadiy Şayhet`ti, fotoğrafçılık sanatında yeni dergi akımının ("özel röportaj"ın) oluşumu demektir. 1926 yılında *Sovyet Fotoğrafı* dergisinin temelini kurdu²⁵.

²⁵ Zakovyrina N. S. (2007). *1920-1930: Sovyet Fotojurnalizmin Gelişim Özellikleri Ve Sovyet Fotoğrafı Dergisi*, St. Petersburg, 112.

Resim 58: Arkadiy Şayhet`in dergi için çektiği foto

Sosyal foto-gerçekçilik tarihine ise genç ülkenin kart vizitine dönüşmüş sanayi tasvirleri ile girmişti.

1920-50 arasında, Sovyetler Birliği'nde fotoğraflar dergilerde önemli yeri tutuyordu. Böylece fotoğrafçılık ve gazetecilik hızla yayıldı. Bu ise gazetecilikte ressamlığın, grafikerliğin arka plana geçmesine neden oldu. Başarılı foto-röportajların konusu savaş ve dünyada yaşanan değişiklikler oldu. Sonuçta fotoğrafçılık belgesele dönüştü; yayınlardan birçoğu kendi içeriği ile savaşın devamını az olsa da etkileyebiliyor, vahşet ve şiddet zemininde hümanizmin propagandacılarına dönüşüyorlardı.

3.3. 1955-1980 Rus – Sovyet Dergi İllüstrasyonu

Bu dönem sanatsal açıdan çok özel olarak düşünülebilir, dönem başlarında dergi grafiğinin gelişimi, eskimiş geleneklerin yeniden gözden geçirilmesi, 60lı-70li yılların illüstrasyon alanındaki güçlü genç kuşağın artık büyük sanatçılara dönüşerek

sanata tekrardan kazanılması ile önemlidir. Bu süreçte Rus dergi illüstrasyonu çok büyük gelişme yolu katetmiş ve iki önemli aşamayı atlamıştı. İlk aşama "sert tarz" adını alan aşamadır, 1955 yılından 1967 yılına kadarki yılları kapsar; ikinci aşama ise yaratıcılık arayışları ve yönleri ile gözlemlenerek 1968-1980 yıllarını.

Bu dönemin sonucu ise 1980 yılında illüstrasyon üzerine yapılan İlk Birlik Fuarı'ydı, bununla Sovyet illüstrasyonunun 1920'den 1980'e kadarki döneminin tüm tarihi analiz edildi. Bu fuar iki önemli olayın tespitiydi:

1. Son 25 yıl içinde elde edilmiş illüstrasyon sanat örneklerini sergileyerek onların önemini doğrulamıştı. Bu dönem, sanat örneklerinin kurucularının (V. Goryayev, A. Kokorin, V. Minaev, D. Bisti, M. Mituriç, B. Basov, V. Noskov, A. Bill, A. Livanov, A. Vasilin, B. Markoviç, L. Tokmakov, V. Duvidov, Y. Bruni, N. Klyaçko, A. Kolyahovskiy vd.) görev aldığı dönemi kapsamaktadır.
2. Fuar, son 25 yılda tüm belirgin özellikleri ile kendisinden önceki tarihten izole olunmadığını gösterdi. Sanatçıların yaratıcılık biyografisinin belli dönemle sınırlı olması nerdeyse mümkün değildir. Belli dönemde ortaya çıkan sanatçılar sanatsal ortamın etkisi ile görevini sürdürerek büyük sanat yolu geçmiş, yeni kuşağın yaratıcılığını etkilemiş, Sovyet sanatının gelişmesini bütünüyle etkilemişlerdir. Bu dönemin görevleri boyunca sanat prensiplerine sadık kalan büyük ustalarına V. Favorski, D. Şmerinov, E. Kibrik, D. Dubinski, A. Gonçarov, K. Epifanov, M. Pikov, F. Konstantinov, T. Mevrin, N. Kuzmin, O. Vereyski, A. Kaplan, B. Dehterev vd. örnek teşkil eder. Bu dönemin A. Deyneki, D. Brodat, V. Lebedev, O. Vasnesov, E. Çaruşin, V. Konaşeviç gibi hiciv illüstrasyonu temsilcileri genç neslin sanat yolunda etkin iz bırakmışlardı²⁶.

30lu yılların illüstrasyon ressamaları metne daha fazla önem verirdi. Metnin arkasında yaşam ve gerçekliğin gizli olduğuna inanıyorlardı ve bu onların başlıca ilgi odağı haline gelmişti, oysa bu dönemlerde yazar ve üslubunun unutulması ihtimali büyüktü. Bu böyle devam etti. Çizimler alınıyordu, 50'lerin sonlarında bu tür illüstrasyon sanatçıları enerjisini kaybediyor, metnin arkasında gizli kalan ve yazarın sunduğu gerçek değil demetinle ilgilenen sanatçılar ortaya çıkmaya başlıyordu. Dergiyle resim arasındaki ilişki daha da kuvvetleniyordu. İllüstrasyonlar dergiye

²⁶ Chegodaeva M. A. (1986). *Rus Sovyet Sanatsal İllüstrasyonu: 1955-1980 yıllarda*. Moskova, 127.

eklenmiyor, her bir sayfada tek başına duruyordu. Kıyasla bugün ressamla eser arasındaki ilişki daha da karmaşık denilebilir: Ressam süjeyi konuşmazdı, yazarın tarzını ifade etmezdi; sanatçılar büsbütün bağımsızdı. Ressam dünyayı kendi gözleriyle görür, onu heyecanlandıran konularla ilgili bilgi verirdi, ortamıkendine özgü şekilde oluştururdu. Fakat bu tür resimler güçlkle dergide kendine yer bulabiliyordu.

70li yıllarda gençlerle birlikte illüstrasyona yeni nefes katanların arasında N. Popov, A. Kostin, Y. Perevezensev, V. Pivovarov vb. de vardı. A. Deynek ve L. Brodatı'nın gelenekleri 50lerin sonlarında ve 60lı yıllarda ikinci bahar yaşadı. Dönemin doruğu ise D. Bistipi'nin B. Mayakovski'nin "Vladimir İlyiç Lenin" şiirinde geçen çizimleriydi. Grotesk, hiciv 70lerin sanatsal arayışlarında artık kendine yer bulabilmişti. "Klasik" biçimlerden geri kalmayan yeni ilginç kararlar oluşmaya başladı: M. Mayofis'in *Anatole France'in Öyküleri*, Y.Bogdesko'nun *Gulliver'in Gezileri*, S.Alimov'un *Ölü Canlar*, B.Markeviç'in *M.Zoşenko Hikayeleri* Sovyet illüstrasyonunun tarihini oluşturmakta.

1955-1980 arası yılları Sovyet illüstrasyonunun dünya kültürü ile ilişkisi ve onu etkilediği dönem olarak da değerlendirilebilir. Çünkü özellikle bu yıllarda Rusya'da dünya basım endüstrisinin ve kitap, dergi tasarımının başarıları ciddi şekilde öğrenilmeğe başlar. Yaratıcılıkta yeniliğin yanı sıra tüm çeşitleri ve ifade biçimleri ile birlikte bu yılların sanat illüstrasyonunda vatandaşın konumuna ve insanoğlunun manevi dünyasına dikkatin artması, ressamın dünyaya vatandaş olarak bakışı oldukça önemlidir²⁷.

Sanatçılar daha çok doğanın lirik - romantik tasvirine, halk sanatının dekoratif geleneklerine ilgi göstermekte; çocuklar için tasarlanmış resimli dergilerin sayısı artmaktaydı. 1960larda M.Mituriç'in çevresinde doğa tasviri üslubuna dayalı genç Moskova ressamaları toplanmıştı. Bunların arasında V. Duvidov, K. Makabeeb, L. Biryukov vardı. Onlardan her biri kendi tarzlarına uygun şekilde doğa veya egzotik doğa konusu üzerinde çalışmaya başladı ve sonuçta onu çocuk dergilerinde ifade etmek için lirik tasvir dilini oluşturmuş oldu. İllüstratörler bu tanımlamalarıyla sık sık metafor, alegori ve b. kullanıyorlardı. İkinci buluş ise T. Mavrin, V. Persov gibi sanatçıların illüstrasyonlarında Rus milli tasvir geleneklerinin restorasyonunun

²⁷ Bazhak K. (2003). *Fotoğrafın Tarihçesi: Görüntünün Görünümü*. Moskova, 35.

mevcut olmasıydı. Rusça dergi grafiğindeki bu gelişme yabancı ülkelerde de yüksek değerlendirilmekte. Uluslararası fuar ve müsabakaları kazanıyor, ödüller alıyorlardı.

Bu başarıların yanı sıra Sovyet Rus illüstrasyonunun hataları da vardı. Genç ressam illüstratörler dergi illüstrasyonuna yaratıcı bir alan değil, bir moda gözüyle bakmaktalardı. Bu ise yeni yaratıcı yönlerinin ortaya çıkmasına engel oluyordu. 1970li yıllarda dergiciliğe karşı mücadele başlatıldı ve bu olay artık sonuçlarını göstermeye başladı, resim derginin ayrılmaz bir parçası oldu. Yeniliklerle tarihi gelenekler bu illüstrasyonlarda birleşiyordu. L. Tokmakov, E. Monin, V. Kalinovski, M. Mituriç, V. Çijikov gibi illüstratörlerin eserlerinde bunu açıkça görmek mümkündür.

Gerçekçilik resimde her zamanki gibi lider konumu tutmaktaydı. 1970li yılların Rus illüstrasyonundaki karakterlere karşı olan düşünceler değişti. Büyük kapsamlı değerlerin yerine kişisel değerler geçti. "Persona- işlev" (öncü, hileci vb.) taşıyan çocuk karakterlerinin yerini "Persona- kimlikler" yerini aldı. Bu yıllarda çocuklar için öngörülen şiire olan ilgi değişti. Marş veya şarkıyı hatırlatan şiirlerin yerine, kişiliğe dayanan şiirler geçti. Böyle şiirlere illüstrasyon hazırlayan sanatçılar ise daha çok çelişkili metaforlar kullanmaya başladılar. Böyle resamlardan biri V.Pivovarov'du. Onun metafor kullanma özellikleri ile sadece Moskova "konsept ideolojisi"ne değil, hem de ünlü Avrupa sanatçılarının yaptıklarına dayanmaktaydı. Bu yıllarda Sovyet Rus illüstrasyonunda en iyi peyzaj ressamlarından biri de kendi ilkelerinden asla taviz vermeyen N. Ustinov'du. M. Mituriç'in sanatında ise ilk önce renkler, çizgiler ve lekeler hâkimdi. Doğanın ruhunu benimseyen ise B. Diodorov'du. *Küçük Nils Holgersson'un Yabankazlarıyla Maceraları* eserine çizdiği resimler Sovyet illüstrasyon okulu ile dünya resim sanatının bağdaşması örneğiydi²⁸.

1960lı yılların sonundan, 1980li yılların sonuna kadar olan dönemde Rus illüstrasyonunda, çocuk dergisi illüstrasyonu hızla gelişti. İşte bu dönemde bugün ünlü olan sanatçılar, çocuk dergisi illüstratörlüğü görevine başladılar. Bu dönemde Rusya sahnesinde çocuk dergi illüstrasyonunun merkezi Moskova'ydı, tüm Sovyetlerden ünlü sanatçılar buraya akın etmekteydi. Bu dönemde çocuk dergileri için çizilen resimler bir yere toplanmaktaydı. Uygulanan bu tarz sonucu derginin tüm dış görüntüsü değişti. Stalin döneminde, toplumsal mesajların gerçekliğine olan talep netti: Metinler yapılabildiği kadar düzgün yazılmalıydı; bu ise art alan tasvirini

²⁸ *Yirminci Yüzyılın Rus Gazetecilik Tarihi*. (1984: 34).

gerektirmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi 1930larda illüstratörler dergiye, orada sunulan metne çok inanırlardı ve metnin arkasında yaşam gerçeğinin gizli olduğuna eminlerdi. 1950lerin sonlarına doğru ise artık sanatçı metin arkasına saklanan gerçeği aramıyor; metnin içeriğine, onun üslubuna, tarzına önem vererek hayatın yazar tarafından kabul edilmesinden yana duruyordu.

Bu dönemde birçok illüstratörün çalışmalarında tanımlamayla metin paralel şekilde sürdürülürdü, metin ise ressamın bakış mesafesini yönlendiren araç olarak görülmekteydi. Çocuk dergilerinin illüstratörleri bu dergilerin ek yazarına dönüşmüştü. Çocuklar için yazılan metinler, diyalog ve tarif çokluğundan zengin karakter tasvirlerinden mahrum olurdu, ressamın esas işi tarif edeceği dergideki boşlukları restore etmektir. Bu boşluklar tabii ki telif amaçlıydı; çünkü tasvir malzemesi yazılı metne kıyasla çocuklar tarafından görsel biçimde daha kolay algılanıyordu. Bu dönemde Rusya’da çocuklara yönelik dergi illüstrasyonu çok hızla gelişmeye başladı.

1980-1990lı yıllarda “evrensel ressam” kavramı oluşmaya başladı. Bu ressam önceki tüm deneyimleri bir araya toplamalıydı. Yeni türün yelpazesi geleneksel dergi illüstrasyonundan kâğıtlara kadar uzanıyordu. Yazarların amacı ise şöyle ifade ediliyordu: “[Amaç]bu yöntemle yeni ve bireysel plastik dil yaratmaktır, bununla kültürel değerleri algılayabilir”. Buna karşın bugün, 21. Yüzyılda, sanatsal metnin yeni biçimleri, illüstrasyonun yeni biçimlerinin oluşmasına ortam sağlamakta. Örneğin elektron yazarların ve hiper-edebiyatın, roman-bulmaca, roman-“klepsidra”, oluşması ile bilgisayar illüstrasyonunun temeli atıldı, görsel, animasyon, sesli çizimler oluştu.

SONUÇ

Rusya'da 18. yüzyılın sonlarına dek okuyucunun taleplerine, görsel zevkine cevap veren dergiler ve onların basım ve tasarım sistemi şekillendi. Edebiyatla dergiler arasında yakın ilişkiler kuruldu. Dergiler kendi konularına göre ayrıldı, bununla da tüketici, tıp, çocuk, bilim dergileri yayınlanmaya başladı ki her biri sayfa düzenine ve tasarımına göre birbirinden farklıydı.

Dergi illüstrasyonunda iki çizgi görülüyordu: Biri öncül fikirlerin tebliğine, yeniliğe can atıyor, Çarlık sansürüne rağmen hiç zorlanmadan devrimci fikirler yayıyordu. Diğeri ise eski yapıdan el çekemiyor, yeniliği kabul etmiyordu. 18. yüzyılın sonları dergi illüstrasyonu birçok yeniliklerin temelini koydu. Avrupa gazeteciliğinde güncel olanı Rusya'ya getirmeye çalışan II Yekaterina, ilk karikatürlü hiciv dergilerinin ve Avrupa kültürünü Rus geleneklerine göre yorumlayan resimli moda dergilerinin basımını başardı. Bu dönemde ilk dergi reklamları sayılabilecek dergi afişleri sunuldu.

18. yüzyıl, Rus dergi illüstrasyonunun gelişmesinde büyük rol oynadı. Avrupa'nın gazetecilik alanında elde ettiği başarıların Rusya gazeteciliğine uygulaması hem içerik hem de teknoloji açısından gelişime ivme kattı. 18. yüzyılın sonlarında illüstrasyonun yeni türlerinin keşfedilmesi ile imkânlarda arttı. Aynı zamanda Rusya'nın dış kültürel ilişkileri de genişliyor. İllüstratörler sadece Petersburg'da eğitim almıyor, Batı Avrupa'da da eğitimlerini sürdürüyorlardı.

Yapılan tahlil gösteriyor ki Rusya'da kitap illüstrasyonundan farklı olarak, milli biçimin oluşmasına kadar, Avrupa örneklerine dayanan dergi illüstrasyonunun kendi gelişim yolları mevcuttur. Örneğin; N. İ. Novikovun dergi illüstrasyonunda Fransız etkisi, aileler dergilerinde İngiliz dergilerinin etkisi, çok popüler olan Niva dergisinde ise Alman dergilerinin etkisi görülüyordu. Böylece, 18. yüzyıl Rus illüstrasyonunun gelişimi açısından verimli bir zemin oluşturdu.

Tarihsel açıdan, dergi gelişimine daha çok etki eden insan faktörü olmuştur. Baskı açısından ise kitap-dergi yapımı teknolojisinin gelişme seviyesi belirleyicidir. 19. yüzyılda 80li yılların sonundan itibaren, Rusya'da matbaa harfli kapakların yerini illüstrasyonlar aldı. Dergi yazarları kapakta hiciv içerikli illüstrasyonlar aracılığıyla toplumdaki çeşitli olayları temsil ediyorlardı.

Gümüş Dönemi dergileri kapakları da bir değişim yaşadı. Dergilerin içi beyaz ve siyah kalırken, kapak renkli illüstrasyonlarlasüsleniyordu. İşte bu dönemde Rus kültürün temsilcisi sayılan dergilerin basımına başlandı. Bunlara *Sanat Dünyası* (1899-1904), *Terazi* (1904-1909), *Altın Deri* (1906-1909), *Eski Yıllar* (1907-1916) ve diğerleri örnek teşkil etmektedir. Bu ünlü dergilerin bile tanınırlıklarını sağlayan, tabii kisayfalarında ve kapaklarında yer alan resimlerdi. Onları çekenler ise Rus kültürünün ve sanatının tanınmış ressamları olan D. Merejkovskiy, A. Blok, A. Bely, Vyaç İvanov, K. Somov, A. Benua vb. sanatçılardı.

Adı geçen dergilerin arasında 1907 yılından yayımlanan *Eski Yıllar* dergisi özellikle belirtilmelidir. Öyleki 1905-1907 yılları arasında devrimin şehre yayılmasında ve kültürde çok güçlü etki gösterdi. Yukarıda isimleri geçen sanatçı grubu, A. Benua'nın yönetiminde bir grup oluşturdu. Onlar Rusya'nın şehir ve köylerini karış karış gezerek tüm tarihi anıtları olduğu gibi beyaz kâğıda aktarıyor ve adı geçen derginin sayfalarında baskı yapıyorlardı. Derginin 120 sayısı basılmış, her bir sayfa dönemin en kaliteli kâğıtlarından hazırlanmıştır. Derginin bu günde tüm dünyada benzeri yoktur. Bu nedenle bugün bu dergi Rusya sanatının altın dönemine dâhil edilmiştir.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında resimli dergilerin en parlak örneği 1899-1904 yıllarında A. Benua ve S. Dyagilev'in editörlüğünde yayımlanan *Sanat Dünyası* dergisi idi. Bu derginin özgünlüğü ise sayfalarında Rus sanatının tüm değerlerinin yansımaysdı. Dergi A. Benua'nın yaratıcılığının zirvesi olarak kabul edilir.

İç savaş bittikten sonra Rusya'da dergi basının tomurcuk açma dönemi başladı. Dergilerin tasarımına dönemin tanınmış sanatçı illüstratörleri davet ediliyordu. Bu dönem dergilerinin başlıca ressamları, sipariş üzerine çalışan B. Kustodiyev, V. Xodaseviç, K. Petrov-Vodkin, V. Deyneki, İ. Biblin ve diğerleriydi. Tüm bunların yanı sıra bu dönemde başarısız dergiler de basılıyordu (*Siçovulbasan*, *Ateist*, *İşçi Ekranı* vb.). Bu başarısız dergilerin sadece bir konusu vardı: Kirov'un katli, hasar vericilerle (insanlarla) amansız mücadele ve faşizmin tehlikesi.

II. Dünya Savaşı bittikten sonra "soğuk savaş" dönemi başladı. Dergilerin temel konusu ise komünizmi kuran Sovyet halkları ailesinin zafer sevinciydi.

Kruşçev döneminde Rusya'daki dergilerde tanınmış sanatçıların çektikleri fotoğraflar tamamen kayboldu. Solgun renkler, sadece harfler ve kuru isimler bu dergilerin temel özelliği idi. En fazla emek kahramanlarının fotoğrafları olabilirdi.

Genç ressam illüstratörler dergi illüstrasyonuna yaratıcılık biçimi değil, bir moda gözüyle bakmaktaydılar. Bu ise yeni yaratıcı yönlerinin ortaya çıkmasına engel oluyordu.

1970li yıllarda dergiciliğe karşı mücadele başlatıldı ve bu olay artık sonuçlarını göstermeye başladı, resim derginin ayrılmaz bir parçası oldu. Yeniliklerle tarihi gelenekler bu illüstrasyonlarda birleşiyordu.

Belli dönemlerde ortaya çıkan sanatçılar, sanatsal ortamın etkisi ile görevini sürdürerek sanatta büyük yolu kat etmiş, yeni kuşağın yaratıcılığını etkilemiş, Sovyet sanatının gelişmesini bütünüyle etkilemişlerdi. Bu dönemin görevleri boyunca sanat prensiplerine sadık kalan büyük üstatlarına V. Favorski, D. Şmerinov, E. Kibrik, D. Dubinski, A. Gonçarov, K. Epifanov, M. Pikov, F. Konstantinov, T. Mevrin, N. Kuzmin, O. Vereyski, A. Kaplan, B. Dehterev vb. örnek verilebilir. Bu dönemin A. Deyneki, D. Brodat, V. Lebedev, O. Vasnesov, E. Çaruşin, V. Konaşeviç gibi hiciv illüstrasyonu temsilcileri, genç neslin sanat yolunda belirgin izler bırakmışlardır.

Rusya dergi illüstrasyonunun gelişme tarihini bir tablo şeklinde ifade edersek aşağıdaki formu görürüz.

Resim 59: Rusya Dergi İllüstrasyonu Gelişim Tarihi

Yukarıdaki bilgiler ışığında 18. yüzyıldan itibaren, 1980lere dek Rus dergi illüstrasyonunu incelediğimizde şu genel sonuçlara varabiliriz:

İllüstrasyon, Rusya'daki ilk döneminden itibaren hem kimlik inşa etme sürecinin hem de kimliği doğrulama ve sürdürme süreçlerinin parçası olagelmıştır.

İlk başta Çarlık döneminde Batılılaşma sürecinin aracı olarak ithal edilen kültürel bir unsur olan dergiler ve dergi illüstrasyonları, özellikle moda gibi konulardaki dergilerden açıkça görülebileceği üzere “yeni”nin ülke içerisine girişini sağlarken, bir yandan da Rusya’ya özgü görsel gelenekle birleşmiştir. Bu süreç içerisinde Batılılaşma süreci ile de ilişkili bir biçimde aristokrasinin demokratikleşmesinde bir eleştiri aracı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle II. Yekaterina dönemindeki hiciv dergilerinde görülebilen eleştiri, bir süre sonra aristokrasi için bir tehdit aracı olarak görüldüğünden, görselliği eleştiri aracı olarak kullanan dergiler kapatılmaya başlamışlardır. Ancak dergilerin Batılı modellerden alınan formlarının, görsellikle (sözel olmayan yöntemlerle) geniş kitlelerin biçimlendirilmesinde kullanılabilir olması, özellikle liberal burjuvazinin temel unsuru olan ailenin, çocuk dergileri ile genç neslin de şekillendirilmesinde işlevini arttırdığını görüyoruz.

Ne ki illüstrasyon sanatına bu dönem verilen endüstriyel önem, bir yandan da beklenmedik biçimde illüstrasyona ve dergiciliğe verilen önemi artırarak, kitlelere ulaşmada ve propaganda dergi illüstrasyonlarını vazgeçilmez kılmıştır. 19. yüzyılın içerisinde zenginleşen dergi yaşamı, bu sayede 20. yüzyılın başında devrim düşüncesinin topluma yayılmasına, ülkeyi karış karış dolaşan idealist illüstratörler vasıtası ile ön ayak olmuştur.

19. yüzyıl sonunda gelişen fotoğraf teknolojisi dergiciliği ve görsel algıyı geri dönülemez biçimde değiştirmiş, dergicilik ve illüstrasyonun işlevine belirgin işlev kazandırmıştır. Daha önceleri savaşa, başka kültürlere, tarihe ve bilime belge niteliğini çizim ve baskı teknikleri ile sağlayan illüstrasyon; fotoğrafçılığın da gelişmesi ile kitleler için gerçeğin ve doğrunun aracı olarak görsel teknik ve baskı hızı açısından da kendini geliştirmek zorunda kalmıştır.

Ekim Devrimi’ne kadar giden süreçte kitlesel hareketin yayılmasına hizmet eden dergi ve dergi illüstrasyonları, dolayısı ile fotoğrafçılığın da etkisi ile eleştirel-belge olduğu kadar, propagandanın da birincil aracı olmuştur. Dolayısı ile II. Dünya Savaşı’nda, savaş ve propoaganda makinesinin parçası olarak poster ve plaket önemli illüstrasyon araçları olmaya başlamıştır. Savaş sonraki dönemde ise propaganda, illüstratörleri yenilikçilikte bir dar boğaza sokunca, bu kez birey ve bir vatandaş olarak illüstratörler kendilerini daha evrensel değerler içerisinde tarif etmek zorunda kalmıştır.

Her halükarda Rus kimliğinin inşasında ve illüstrasyon sanatının gelişiminde, dergiciliğin ve dergi illüstrasyonunun Batılı formlardan kök alan yapısına karşın,

yereli ifade etmede ve biçimlendirmede büyük önemi haiz olduğunu bu çalışma çerçevesinde görmek mümkündür.

KAUNAKÇA

Kaynaklar (Rusça)

- Адарюков В.Я. (1912). Аполлон. *Очерк по истории литографии в России*.
Аполлон.
- Адарюков В.Я. (1925). *Гравюра и литография в книге XIX века*. (Книга 2).
Moskov na: Kosizdat.
- Алексеева А.Н. (2001). *В.Ф. Тимм и русская журнальная графика II пол. XIX века*. СПб. 2001
- Алленов М.М. (1989) *Евангулова О.С., Лифшиц Л.И. Русское искусство X - начала XX века*. М.: Изд-во Искусство.
- Alyamovskaya G.V. (1961). 18.-19. *Yüzyillarda Rus Basınında Net Bilimsel Çizimler: Tetkikler*. (5. Baskı), Moskova: Birlik Kitap Odası Mecmuası.
- Бажак К. (2006) *История фотографии. Возникновение изображения*. М.: АСТ, Астрель.
- Алексеева М.А. (1990). *Гравюра петровского времени*. Л.,
- Бенуа А.Н. (1910) *Задачи графики // Искусство и печатное дело*. № 23, 41 – 45.
- Биневич Е.М. (2001). Роман в карикатурах: [История рус. сатир. графики XIX в.] Нева. N9, 177-198.
- Брылов, Г.А. (1931). *Иллюстрация в книге, журнале и газете*. М.; Л.: Огиз – Изогиз, .
- Шерман С. С., Наумов В. А., Мишина, Е. А. (Ed.). (1993). Библиографический указатель по истории русской гравюры XVIII-нач. XX вв. и краткие сведения о техниках гравирования: Гос. русский музей.
- Бурцев А.Е. (1901). *Описание старых и редких русских газет, журналов, разных летучих листков и лубочных картинок*.
- Чегодаева, Мария Андреевна. (1986). *Русская советская художественная иллюстрация 1955-1980 гг*. М.
- Chegodaeva MA. (1986). *Rus Sovyet Sanatsal İllüstrasyonu 1955-1980 Yillarda: Bir Tez*. Moskova.
- Эткинд М. А.. (1965). Н. Бенуа. Л. М.
- Etkind M. (1965). *Venua A.N. Leningrad-Moskova*.
- Доброе М.А. (1924). *Техника иллюстрированной книги XVIII века // Книга в России, Т.1, -М.: Госиздат, 1924, с.357-382*

- Dobroe M.A. (1924). 18. Yüzyılda kitap İllüstrasyonu Tekniği. *Pusiyada Kitap*.
(Cilt 1.) Moskova: Kosizdat.
- История (1878) Всемирной иллюстрации за десять лет 1869-1878. *Всемирная иллюстрация*», Т.20, № 520, с.4.
- Бальтерманц И.Д. (1981). Специфика содержания и формы фотожурналистики : лекции. – М. : Изд-во МГУ.
- Герчук Ю.Я. (2000). История графики и искусства книги: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений-М.: АспектПресс, 320 с.
- Голлербах Э. Ф. (1923) История гравюры и литографии в России. М.-Пг.: Государственное издательство.
- Грабарь И.Э. (1909-1916). История русского искусства. М.
- Невежина, В. М. (Отв. ред.) (1941). Очерки по истории и технике гравюры: [Сборник]. М.: ГМИИ им. А. С. Пушкина.
- Ильина Т.В. (1999) Русское искусство XVIII века. М.,
Русские иллюстрированные периодические издания. Русская мысль. (1885).
№1, 99-102
- Журов А. П., Третьякова К. М. (1977). Искусство. Гравюра на дереве Москва.
- Жеребцов Б. (1940). Советское фото. Первый фоторепортаж в России. №5., 12-13.
- Гассельблат Ю.Г. (1887). Гравирование на дереве в России // Вестник изящных ... 1887. Вып. 6.
- Гаврилова Е.И. (1983) Русский рисунок XVIII века Л.
- Голлербах Э. (1923) Портретная живопись в России. XVIII век. М.; Пг
- Карев А.А. (1995). Русское искусство XVIII века. ... обучающихся по специальности "Изобразительное искусство". М.,
- Каск Анна Николаевна. (2011). Жанровая структура, сюжетика, эстетика журнальной иллюстрации в России XVIII - XIX вв. Диссертация, Москва, 2011, 316 с.
- Коваленская Н. (1962). История русского искусства XVIII века. М.
- Кольцова Л. А. (2008). Художественная иллюстрация в России середины XIX века. М. С. Башилов и его современники. М.
- Корнилов П. Е., (1953). Офорт в России 17—20 веков, М.

- Корнилова А. В. (1990). Мир альбомного рисунка: Русская альбомная графика конца XVIII — первой половины XIX века / А. В. Корнилова. - Ленинград : Искусство, Ленингр. отд-ние,
- Коростин А. Ф. (1953). Русская литография XIX века. М.,
- Киселев А.П. (1990). История оформления русской газеты (1702-1917 гг.). -- М.,
- Кузьминский К. С. (1937). Русская реалистическая иллюстрация XVIII—XIX вв., М., 1937
- Лебедев Г.Г. (1952). Русская книжная иллюстрация XIX в. - М., 1952
- Миролюбова Г. А. (2006). «Русская литография 1810-1890-е гг Очерки истории, мастера, печатные центры, издательства / - М. : Центрполиграф, 2006, 264 с. Меженко Ю. А. (1955). Русская техническая периодика 1800—1916 гг. М.-Л. : 1955.
- Обольянинов Н.А. (1911, 1912) Заметки о русских иллюстрированных книгах 1740— 1860 гг. // «Русский библиофил», 1911. №1; №2; №7; 1912. - №4; №6 Орлов Б.П. (1953) Полиграфическая промышленность Москвы. Очерк развития до 1917 года. - М.: Искусство, 312 с
- Павлов И.Н. (1963) Жизнь русского гравера. М.: Акад. Художеств СССР, 302.
- Полонская И. М. (1995) Русская издательская обложка и переплет XVIII в. // Книга. Исследования и материалы. Сб. 38. М.: Книга, 1979, с.152-161.
- История русского и советского искусства/Под ред. (1989). Д. В. Сарабьянова. М., 1979; М., 1989.
- История русского искусства. В 2-х (1978). т. 2-е перераб. изд.: Т. 1. Искусство X - первой половины XIX века / Под ред. М.М. Раковой и И.В. Рязанцева. М., 1978
- Очерки истории русской советской журналистики. (1966). т. 1, М.,.
- Розанова Н.Н. (1999) История и теория печатно-графического искусства. Уч. пос. М.:МГУП.
- Рожнова О.И. (2009). История журнального дизайна М.– 2009
- Рожнова О.И. (2007). Генезис журнальной формы : стилеобразующая роль структуры издания тема : дис. ... канд. иск. /– М.
- История русской журналистики XVIII-XIX веков . (1973). Под редакцией проф. А.В. Западова. Третье, исправленное издание. Издательство «Высшая школа», М.

- Сакович А. Г. (1978). Русская гравюра 16—17 веков. М., 1987
- Воронов Н. В. (1997, 1998). Очерки истории отечественного дизайна / М.
- Верещагин В.А. (1898). Русские иллюстрированные издания. XVIII и XIX столетий. 1720-1870. СПб., 1898
- Von Gabain A. (1959). Türkische Turfantehte. Berlin
- Варшавский Л.Р. (1960). История графических искусств народов СССР. М.
- Варшавский Л.Р. (1937). Русская карикатура 40-50-х г. XIX века. М.-Л.: Изогиз,, 1937, с. 147
- Вишпер Б.Р. (2004). Введение в историческое изучение искусства. М.: Изд-во1. В.Шевчук, 2004, 364 с.
- Воронкевич А.С. (1985). Иллюстрированные еженедельники в России (1808 - 1904 гг): Метод, указания к спецсеминару по истории рус. журналистики. -М.: Изд-во Моск. ун-та, 1985, 52 с.
- Воронкевич А.С. (1984). Русские иллюстрированные еженедельники в XIX веке // «Вестник Московского Университета», Сер. 10, Журналистика. 1984, №1, с.32-40
- Заковырина Н. С. (2007). Особенности развития советской фотожурналистики 1920-1930-х гг. и журнал "Советское фото". Санкт-Петербург 239 с.
- Гравировальная палата Академии наук XVIII века. (1985). Издательство. Сост. М.А. Алексеева, Ю.А. Виноградов, Ю.Я. Пятницкий.
- Очерки русской культуры XVIII века. (1990). Часть 4-ая. М.
- Русская графика XVIII - первой половины XIX века [Текст] : новые материалы: [Сборник] (1984). [Науч. ред. Е. И. Гаврилова]. - Ленинград : Искусство. Ленинградское отделение,
- Адарюков В.Я. (1925). Гравюра и литография в книге XIX века // Книга в России. Часть вторая. ... М., 1925
- Адарюков В.Я. (1912). Очерк по истории литографии в России.— «Аполлон», '1912
- Алексеева А.Н. (2001). В.Ф. Тимм и русская журнальная графика II пол. XIX века.СПб. 2001
- Алленов М.М., (1989). Евангулова О.С., Лифшиц Л.И. Русское искусство X - начала XX века. М.: Изд-во Искусство, 1989. - 474 с

Kaynaklar (Türkçe)

- Adaryukov V.Ya.(1912). *Rusya 'da Litografiyanın Tarihi Hakkında Risale*. Appalon.
- Adaryukov V.J. (1925). *19 Yüzyıl Kitaplarında Gravür Ve Litografya*. (2. Cilt).
Moskova: Kosizdat.
- Alekseyev A.N. (2001). *19. Yüzyılın İkinci Yarısında Vasiliy Fyodoroviç Timm ve Rus dergi grafikleri*. Sanatşünaslıg üzere bilimler adayi ünvanı almak için yazılmış tez.
- Allenov M.M., Evangulova O.S., Lifşis L.İ.(1989). *10.-20. Yüzyılın Başlarında Rus Sanatı*. Moskova:Sanat Yayınevi.
- Alekseyev M.A. (1990). Petro döneminin gravürünün tarihi. Leningrad.
- Bazhak K. (2006). *Fotoğrafın Tarihçesi: Görüntünün Görünümü*. Moskova: ACT.
Astrel.
- Benu A.N. (1910). Grafiğin görevleri. *Sanat ve baskı işi*. № 23, 41 – 45.
- Bineviç E.M. (2001). Karikatürlerde Roman. *Rus Hiciv Tarihi: 19. Yüzyıl Grafikleri*.
Neva, № 9, 177-198.
- Brılov K.A. (1931). Kitapta, dergide ve gazetede illüstrasyon. Moskova - Leningrad:
Ogiz – Izogiz.
- Şerman, S.S., Naumov, V.A., Mısın, E.A.. (1993). 18.-20. yüzyılın başlarında Rus gravürünün tarihi ile ilgili bibliyografik gösterge. Gos: Rus Müzesi.
- Bursev A.E. (1901). Eski ve Nadir Rus Gazete, Dergi, Kanatlı Varakler Ve Amatör Şekillerin Açıklaması.
- Dünya illüstrasyonu"nun 1869-1878 yılları arasında on yıl tarihi. *Dünya Illüstrasyonu*. (1878) 20 ., № 520.
- Baltermants I. D. (1981). *Fotohabercilikte Biçim ve İçerikte Özgünlük: Dersler*.
Moskova: MGU.
- Gerçuk Y. Y. (2000). *Kitap Sanatının ve Grafikasının Tarihi: Üniversite Öğrencileri İçin Ders Kitabı*. Moskova: AspektPress.
- Gollerbah E.F. (1923). *Rusya 'da Baskı Ve Litografinin Tarihi*. Moskova-Petersburg:
Devlet Yayınları.
- Gravar İ.E. (1909-1916). *Rus Sanatının tarihi*. (Cilt 3-5), Moskova.
- Nevejina V. M. (Ed.) (1941) *Gravür Tarihi ve Sanatı Hakkında Denemeler*.
Moskova: Puşkin Müzesi.
- İlyina T.V. (1999). *18. Yüzyılda Rus sanatı: Yüksekokul Öğrencileri İçin Ders Kitabı*.
Moskova.

- Rus Düşüncesi. *İllustrasyonlu Rus Dergileri*. (1885). № 1, 99 – 102.
- Jurov A.P., Tretyakov E.M. (1977). *Tahtada Gravür*. Moskova: İsskustvo.
- Jerebsov B. (1940). Rusyada İlk Fotoröportaj. *Sovyet Fotosu*, № 5, s. 12-13.
- Kasselblat Y. K. (1887). Pusiya'da tahta üzerinde baskı .*Sanat haberler*", TV, (VI. sayı), s.506-507.
- Kask Anna Nikolaevna. *XVIII-XIX yüzyıl Rusya Dergi İllüstrasyonu: Tür, Yapı, arsa yapısı, Dergi İllüstrasyon Estetiki*. dok. tezleri Moskova.
- Kavrilova E.İ. (1983). *18. yüzyıllarda Rus resmi*. Petersburg.
- Kovalenskay N. (1962). *18. Yüzyıl Rus Sanatının Tarihi*. Moskova.
- Kolsova L.A. (2008). *19. Yüzyılın Ortalarında Rusya 'da Sanat Resimde*: m.ş. Başilov ve çağdaşları. M.: Kalart.
- Kollerbah E. (1923). *18 yüzyılda Rusya 'da Portrecilik*. Moskova.
- Karev A.A. (1995). *Sanat. 18. Yüzyıl Rus Sanatı. Yüksekokul Öğrencileri İçin Ders Kitabı*. Moskova.
- Kovalenskay N. (1962). *18. Yüzyıl Rus Sanatının Tarihi*. Moskova
- Kolsova L.A. (2008). *19. Yüzyılın Ortalarında Rusya 'da Sanat Resimde M.Ş. Başilov ve çağdaşları*. M.: Kalart.
- Kornilov U.E. (1953). *17-20. Yüzyıllarda Rusya 'da Ofort: Kısa kompozisyon*. M.: Sanat Akademisi Yayınları.
- Kornilov A.V. (1990). *Albüm Resimleri Dünyası: 18. Yüzyılın Sonu-19. Yüzyılın İlk Yarısında Rus Albüm Grafik*. L.: Sanat.
- Korostin A.F. (1953). *19. Yüzyılda Rus Litografisi*. M.: Sanat.
- Kiselev AP. (1990). *Rus Gazetelerinin Tasarımının Tarihi (1702-1917)*. Moskova.
- Kuzminskiy K.S. (1937). *18-19. Yüzyıllarda Gerçekçi Rus İllüstrasyonu*. M.: İzokiz.
- Lebedev K.E. (1952). *19. Yüzyılda Rus Kitap İllüstrasyonu*. M.: Sanat.
- Mirolubova K.A. (2006). *Rus Litografyası 1810-1890 Yıllarında: Tarihi, Sanatçılar, Baskı merkezleri*. M.: Sentrpoligraf.
- Mejenko Yu. A. (1955). *Rus Teknik Devri Matbuatı: 1800-1916 Yılları*. M-L.: SSC Bilimler Akademisi Yayınları.
- İpşiroğlu Nazan, İpşiroğlu Mazhar. (2011). *Sanatın Tarihi*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Obolyaninov HA. (1911-1912). *1740-1860 Yıllarında İllüstrasyonlu Rus Kitapları Hakkında Notlar*. *Russkiy Bibliofil*, 1911. № 1; № 2; № 7; - № 4; № 6.

- Orlov BP. (1953). *Moskova Baskı Sanayisi: 1917 Yılına Kadar Gelişmeler Hakkında Denemeler*. M.: Sanat.
- Pavlov IN. (1963) *Rus Oymacısının Hayatı*. Moskova.
- Polonskaya İM. (1995). 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Rus Sanatçıları ve Yerli Kitap Baskısı. *Knijnoe Delo*, № 8-9, s. 67-71.
- Sarabyanova D. V. (Ed.) (1989) *Rus ve Sovyet sanatının tarihi. Yüksek Okul Öğrencileri İçin Ders Kitabı*. (2. Baskı), Moskova.
- Pakov, M. M., Ryazansev, İ. V. (1978). 18 – 19. Yüzyılın İlk Yarısında Sanat. *Rus Sanatının Tarihi: Ressamlık Enstitüleri İçin El Kitabı*. (Cilt 1). Moskova.
- Rus Sovyet gazetecilik tarihi üzerine denemeler.(1966).
- Rozanova HH. (1999). *Baskı–Grafik Sanatının Tarih ve Teorisi: Ders Kitabı*. Moskova: MGUP.
- Rojonova O. I. (2007). *Dergi Kuruluşunun Doğuşu: Dergi Yapısının Tarzın Oluşumunda Rolü*. Moskova.
- Rojonova O. I. (2009). *Dergi Tasarımının Tarihi: Ders Kitabı*. Moskova.
- Zapadova, A. V. (Ed.). (1973). *Rusça Gazetecilik Tarihi: XVIII - XIX Yüzyıllar*. Prof. (3. Baskı), Moskova: Lise.
- Sakoviç A. K. (1987). *16-17. Yüzyılda Rus Gravürü: Rus Halk Resimleri*. Moskova. Tasviri Sanat.
- Voronov H. V. (1997, 1998). Bölüm 1 ve 2. *Rus Tasarım Tarihine Dair Denemeler*. Moskova.
- Vereşagin V. A. (1898). *18. ve 19. Yüzyıllarda Rus Resimli Yayınları. Bibliyografik Deneyim*.
- Von Gabain A. (1959). *Türkische Turfantehte*. Berlin.
- Varşavskiy LR. (1960). *SSCB Halkları Grafik Sanatı tarihi*. Moskova: Tıpkıbasım Enstitüsü.
- Varşavskiy LR. (1937). *19. Yüzyılın 40lı-50li Yıllarında Rus Karikatürü*. M.-L: İzogiz.
- Vipper B. P. (2004). *Sanat Tarihi Öğrenimine Giriş*. M.: V. Şevçuk Yayınları.
- Voronkeviç A. Ş. (1985). *Rusya'da Resimli Günlükler (1808 -1904): Rus Gazetecilik Tarihi İle İlgili Özel Seminer Notları*. Moskova: Moskova Üniversitesi Yayınları.
- Voronkeviç A. Ş. (1984). 19. Yüzyılda Rus Resimli Günlükleri. *Gazetecilik. Moskova Devlet Üniversitesi Haberleri*, (10. Sürüm.), № 1, s.32-40.

Yirminci Yüzyıl Rus Gazetecilik Tarihi. (1984). Moskova.

Zakovyrina N. S. (2007). *1920-1930 Sovyet Fotojurnalizminin Gelişim Özellikleri ve Sovyet Fotoğrafi Dergisi.* St. Petersburg.

Alekseev, M. A., Vinokradov Y. A., Pyatniskiy Y. A., (1985). 18. Yüzyılda Bilimler Akademisi Gravür Kanadı. D.: Bilim.

IV. Bölüm. *18. Yuzyıl Sanatlı Hakkında Denemeler.* (1990). Moskova.

Gavrilova E. İ. (1984). *18. – 19. Yüzyılın İlk Yarısında Rus Grafikleri.* L.: Sanat.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1-2: Aleksey Zubov, “Rusya-İsviçre Deniz Savaşı”	9
Resim 3: A.Zubov, "Petersburg Panoraması"	10
Resim 4: A.Zubov, "Petersburg Panoraması"	11
Resim 5: Elizaveta Petrovna'nın Portresi, 1746	13
Resim 6: E. I. Biron'un portresi 1740	13
Resim 7: <i>Ressam</i> Dergisi	14
Resim 8: <i>Çalışkan Arı</i> (1759) Dergisi	15
Resim 9: Çariçe Elizaveta'nın Portresi, Ofort Tekniği, 1761	16
Resim 10: Yeni İngiliz, Fransız ve Alman Modaları Dergisi (1791)	17
Resim 11: 1779 yılında Rusya’da Moda: <i>Kadın Tuvaleti Kitaplığı</i> Dergisi	18
Resim 12: <i>Truten</i> Dergisi	19
Resim 13: 18. Yüzyılın İlk Yarısında St.Petersburg’da Alman Tiyatrocuların Temaşası Afişi, Petersburg Haberleri Dergisi	21
Resim 14: <i>Rus Habercisi</i> Kapağı	23
Resim 15: <i>Niva</i> dergisi	23
Resim 16: <i>Ogonyok</i> dergisi	24
Resim 17: V. E. Makovski, <i>Ogonyok</i> Dergisi İçin İllüstrasyon, ”Balıkçılar”	24
Resim 18: A. K. Savrasov, “Volga Üzerinde”	24
Resim 19: V. F. Timmin, <i>Rus Sanat Yaprağı</i> Dergisi İllüstrasyonları	26
Resim 20: <i>Sibirya Haberleri</i> dergisinde (1818-1825) Yermak’ın portresi	27
Resim 21: Mapoross, <i>Jivopisnoe Obozrenie</i> , №51, 1880	28
Resim 22: Vasiliy Fyodoroviç Timm, Rus-Türk Savaşında Rus Yaralı Askerlerine Hizmet Eden Hemşireler, <i>Rus Resim Varakı</i> Dergisi	29
Resim 23: Vasiliy Fyodoroviç Timm, “Sivastopol Savaşları,” <i>Rus Sanat Listesi</i> Dergisi	31

Resim 24: Vasiliy Fyodoroviç Timm, “Sivastopol Savaşları,”	
<i>Rus Sanat Listesi Dergisi</i>	32
Resim 25: <i>Dünya İllüstrasyonu Dergisi</i>	34
Resim 26: <i>Dünya İllüstrasyonu Dergisi</i>	36
Resim 27: G. Dore, Karikatür, 1826-1828	37
Resim 28: J. Matyushin`in Gravürü, 1870`in İlk Yarısı	37
Resim 29: A.İ.Zubchaninov Gravürü, “Aziz Nikols Dağı`nda	
Türk Saldırısı” Gravürü, <i>Dünya İllüstrasyonu Dergisi</i> , 1875	38
Resim 30: <i>Nauka i Jizn [Bilim ve Hayat] Dergisi</i>	39
Resim 31: <i>Tarihi Haberler Dergisi</i> D. V. Davıdov`un Portresi, Temmuz 1890	40
Resim 32: Kiprenski`nin “A.Puşkin Portresi” (sol),	
Utkin`in Gravürü (sağ,) (1827)	41
Resim 33: Aleksey Gavriloviç Venesianov`un <i>Karikatür Dergisi</i> ve Karikatürü	42
Resim 34: İvan İvanoviç Terebenev`in Karikatürü	42
Resim 35:	43
Resim 37:	44
Resim 38: <i>Kalp Sözleri Dergisi</i>	46
Resim 39: <i>Yıldızcık Dergisi</i> , Kapak Gravürünü Hazırlayan A.Dvugel,	
Temmuz-Eylül, 1880	47
Resim 40: A. Benua`nın <i>Altın Deri Dergisi</i> İçin Resmi (Vinyet)	48
Resim 41: A. Benua ve S. Dyagilev`in Editörlüğüyle Yayımlanan	
<i>Sanat Dünyası Dergisi</i>	49
Resim 42 : "Pencere TASS"	52
Resim 43: <i>Krokodil [Timsah] Dergisi</i> 1931/25	53
Resim 44: "Yardım et"	54
Resim 45: "Sen Gönüllü Mü Katıldın?"	54

Resim 46: Viktor Nikolayeviç, <i>Deni</i> Dergisi Plaketleri	55
Resim 47: "Moskova'ya! Hıh! Moskova: Oh!" Adlı Dergi Plaketi (1941)	55
Resim 48: Sovyet Döneminde Çocuk Dergileri İllüstrasyonları	58
Resim 49: 1945'te Sovyet Dergileri	59
Resim 50: Şmarinov'un Dergi İllüstrasyonları	60-1
Resim 51:	63
Resim 52: "Altın Ordu Askeri, Kurtar!" (1942) Dergi Plaketi	64
Resim 53: <i>Murzilka</i> Dergisi 1957/02	65
Resim 54: <i>Krokodil</i> Dergisi: İ. M. Semyonov'un İllüstrasyonları	66
Resim 55: Sovyet Fotoğrafçı Naum Granovskiy: Moskova Foto-Tarihi	68
Resim 56: Sovyet Fotoğrafçı Naum Granovskiy: Savaş Fotoğrafları	68
Resim 57: Mark Markov-Grinberg'in Dergi Fotoğrafı	69
Resim 58: Arkadiy Şayhet'in dergi fotoğrafı	70
Resim 59: Rusya Dergi illüstrasyonu Gelişim Tarihi	79